

UNIVERZITET U NIŠU

PRAVNI FAKULTET

Pravna i politička kultura Sjedinjenih Američkih

Država

(master rad)

Mentor:

Prof. dr Slaviša Kovačević

Student:

Marko Stefanović

Broj indeksa: M051/18-O

Niš, 2019. godine

SADRŽAJ

I.....	1
1. UVOD.....	1
2. IDEJA STVARANJA SAD	2
2.1. Istorijski pregled.....	3
2.2. Ustavni sistem SAD	5
II.....	7
1. POLITIČKE I PRAVNE INSTITUCIJE SAD.....	7
2. KONGRES	8
2.1. Ovlašćenja Kongresa.....	11
2.2. Organizacija Kongresa	14
2.3. Zakonodavni proces	18
3. IZVRŠNA VLAST	19
3.1. Predsednik	20
3.2. Ovlašćenja predsednika SAD.....	21
3.3. Potpredsednik.....	23
3.4. Kabinet	25
4. SUDSKA VLAST	27
4.1. Organizacija sudova	28
4.2. Prestanak funkcije	30
4.3. Savezni sudovi.....	30
4.4. Prestanak funkcije Saveznih sudija i značaj.....	31
4.5. Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država	32
4.6. Nadležnost.....	32
4.7. Organizacija suda	35
4.8. Postupak	36
III.....	39
PRAVNA KULTURA	39
1. PRAVO SAD	39

1.1. Prava čoveka	42
1.2. Izborna prava.....	44
2. POLITIČKA KULTURA SAD.....	48
2.1. Politička kultura i vrednosti	48
2.2. Stanovništvo	51
2.3. Politička socijalizacija i izbori	52
2.4. Osnovne karakteristike političkih partija u SAD	54
Zaključak.....	59
Literatura.....	61
Ostala istraživačka građa.....	62
Sažetak	64
Abstract	66
Biografija	68

I

1. UVOD

Predmet istraživanja master rada je pravna i politička kultura Sjedinjenih Američkih Država. Pored teorijskog, operacionalni predmet istraživanja obuhvata tematske oblasti: institucionalne političke i pravne kulture odnosno javni duh institucija. Društveni aspekt pravne i političke kulture koji se odnosi na realni i stvarni odnos građana prema političkim i pravnim institucijama i nosiocima institucionalnih uloga (kultura elite) odnosno mišljenja, stavovi, vrednosti, osećanja i ponašanja građana u odnosu na delatnost rada pravnih i političkih institucija. Analiziraćemo pravno-politički i društveni život u SAD, osnovne vrednosti proklamovanih u političkim i pravnim dokumentima SAD kao što su Ustav i Deklaracija o nezavisnosti. Prema tome, predmet ovog rada je, kako je i navedeno, pravna i politička kultura SAD, ali, preciznije rečeno, predmet razmatranja na nižem operativno-istraživačkom nivou je kako insitucionalna kultura odnosno kultura javnih institucija i društvena odnosno građanska kultura.

Sam značaj rada proizilazi iz iskustvenih saznanja i razvojne prakse koji mogu biti pouka za svako društvo. Rad je podeljen u tri dela. U prvom, posebno treba istaći:

Imajući u vidu uporednu pravnu tradiciju, SAD imaju najdugotrajniji ustav na svetu. On je magistralan i strategijski, najviši pravni akt koji je najbolji primer anticipacije u pravu odnosno ustavno-pravnog normiranja iza koje stoji jasna i dugoročna projekcija razvoja. Američki ustavotvorci, svi koji su učestvovali u pisanju tog ustava, dovoljno su spoznali stvarnost i budućnost kretanja društva, pa su stoga i doneli ustav koji je dovoljno fleksibilan i čije tumačenje podržava retko karakterističan sistem tumačenja koji se poklapa sa dominantnim obrascima kulture i mentaliteta i s druge strane sa dominantnim opštim javnim interesom države.

U drugom delu rada istražuje se sistem kočnica i ravnoteža koji je razvijen kako bi se osiguralo da nijedna vlast neće postati previše moćna. Pisci američkog ustava izgradili su sistem sa tri grane vlasti zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Svaka grana sa sobom nosi različite nivoe ograničenja i kontrole nad ovlašćenjima druge dve grane. Ideja ovakve podele vlasti nije nastala u SAD, ona ima svoje duboke istorijske i filozofske korene još u Starom Rimu, ali kako je iskazano u praksi i funkcionisanju njenih institucija predstavljaju najuspešniji i najdugovečniji primer tog modela.

U trećem delu, Sjedinjene Američke Države su zasnovane na federativnom državnom uređenju a njen federalni sistem je funkcionalan i uspešno deli suverenitet izmedju saveznih država i savezne države u skladu sa interesima država članica a uz očuvanje suvereniteta savezne države. To je sistem koji uspešno miri i uravnotežuje odnosno integriše interese federalnih jedinica i centralne vlasti. Amerika je po svim istraživanjima, najznačajniji primer udela doseljeničkog stanovništva u odnosu na domaće autohtono stanovništvo, te, stoga, predstavlja najviše pluralizovanu zemlju na svetu. Doseljenici iz raznih krajeva sveta su se uspešno socijalizovali u američki način života. To opet govori da je američki način života najfleksibilniji, predvidiviji i uređeniji u odnosu na mnoge zemlje sveta.

2. IDEJA STVARANJA SAD

Ono što prati Sjedinjene Američke Države kroz celu njihovu istoriju, što je često ponavljano od strane njenih lidera, građana pa i inostranih analitičara jeste izuzetnost Amerike. Neki je smatraju i najvećim društvenim eksperimentom, pravnim i političkim sistemom na koji se mnogi ugledaju i izvlače pouke. Džordž Vašington je u svom predsedničkom pristupnom govoru rekao: „*Očuvanje svetog plamena slobode i budućnosti republikanskog modela vladavine, s pravom se smatraju izrazito, možda i neraskidivo zavisnim od eksperimenta koji je poveren američkom narodu*“.¹ Američko društvo danas čine brojne etničke, verske, ekonomske, kulturne grupe koje imaju različite interese. Mali broj politika može podjednako korisiti svim grupama što znači da svaka politička odluka sa sobom nosi dobitnike i gubitnike što je rezultat kompromisa i konseknzusa.

Na samom početku može se reći da se demokratija u Americi zasniva na principu ustavnosti, sa najstarijim pisanim ustavom na svetu. Društvo SAD odlikuje etnička, verska i kulturna raznolikost. SAD su predsednička demokratija koja se bazira na podeli i ravnoteži vlasti. Funkcija njenog šefa države, koji ima i najveću moć jer praktično obavlja funkciju i šefa države i predsednika vlade, je izborna a ne nasledna. Sjedinjene Države su federacija, sastavljene od pedeset saveznih država. Utemeljena je na engleskom običajnom pravu odnosno na pravnim precedentima koji se baziraju na ranijim sudskim odlukama, a ne na kodifikaciji zakona ili pravnih principa. Političke partije u SAD biraju svoje kandidate na neposrednim primarnim izborima. Izbori u SAD sprovode se po većinskom a ne proporcionalnom sistemu što je i dovelo do stvaranja

---

¹ Washington's Inaugural Address of 1789, National Archives Trust Fund Board.

dve najveće, Demokratske i Republikanske partije, čiji su predstavnici u većini slučajeva nosioci svih glavnih državnih funkcija.

2.1. Istorijski pregled

Kroz istoriju je teško naći odgovarajuće poređenje za brzinu i intenzitet razvitka kakav su imale Sjedinjene Države. Od prvih engleskih kolonija u Virdžiniji do kraja Prvog svetskog rata SAD su postale prava svetska sila. U momentu proglašenja svoje nezavisnosti 1776. godine, trinaest britanskih kolonija skoncentrisanih na obalama Atlantika imalo je oko tri miliona stanovnika. Danas, nešto više od dve stotina godina kasnije SAD čine 50 država sa preko 300 miliona stanovnika rasutih od obala Tihog do Atlantskog okeana. Njihova moć i uticaj, danas kao jedine svetske sile, veća je od one koje su nekada imali antički Rim ili Velika Britanija na vrhuncu moći.² Prve evropske naseobine na teritoriji SAD potiču iz XVII veka su, između ostalih, i Virdžinija, Plimut, Masačusets ali i Njujork koji je pripadao Holandiji i Pensilvanija, koja je bila švedska kolonija. Trinaest izvornih kolonija uobličene su u SAD 1722. godine.

Uzimaju se 1765. i 1776. godina kao ključne za pokrenja američke nezavisnosti. Naime, 1765. donet je Zakon o taksenim markama (*Stamp Act*) zbog kojeg je Virdžinija tražila isti status američkih s engleskim građanima. Oni su tražili odgovarajuće predstavništvo u vestministerskom parlamentu na osnovu oporezivanja. Što je kasnije postalo i jedan od slogana Američke revolucije „nema oporezivanja bez predstavljanja“ (*No taxation without representation*). Kako ovaj, ali i mnogi drugi zahtevi za jednakošću sa ostalim britanskim građanima nisu bili prihvaćeni, rađao se duh američke nacije a borba za jednakost prerasla je u borbu za nezavisnost. U Kongresu je 4. jula 1776. doneta Deklaracija o nezavisnosti, zasnovana na idejama prirodnih ljudskih prava, jednakosti, slobodi i sreći. Kolonije su se odvojile od Engleske ali se nisu odmah i ujedinile.

Politička zajednica kakva je bilo uspostavljena u prvim fazama američke revolucije bila je, zapravo, po svom obliku konfederacija. Nezavisnost koju su pojedine kolonije stekle u borbi protiv Ujedinjenog Kraljevstva postala je osnov njihove državnosti. Savez je nastao kao rezultat nužde i nepohodnosti za uzajamnom pomoći ovih novonastalih političkih tvorevina.³ Ovakav kompromis doveo je do usvajanja tzv. ustava „Ugovor o konfederaciji i stalnoj uniji“ iz 1777. koji je stupio na snagu 1781. Ovaj ustav predviđa trajni savez pod nazivom Sjedinjene Američke

---

² B. Košutić, *Uvod u velike pravne sisteme današnjice*, Beograd, 2008. str.186

³ A. Hamilton, Dž. Medison, Dž. Džej, *Federalistički spisi* Beograd, 1981, str, 36.

Države. Jedna struja zastupala je poziciju o državama, kao nezavisnim subjektima koje se udružuju u labav savez ograničenog cilja. Ovo stanovište je našlo svoje mesto u članu II „Prava država“⁴ gde se predviđa da svaka država, zadržava svoj suverenitet i nezavisnost, kao i jurisdikciju i svako pravo koje nije tim ugovorom izričito delegirano Sjedinjenim Državama. U članu III je određen cilj Saveza gde se kaže da je svrha konfederacije osiguranje saveza, čvrstog prijateljstva, radi osiguranja slobode, zajedničke odbrane i opšteg blagostanja. Svaki slobodan građanin jedne države uživaće jednaka prava u svakoj drugoj državi kao njeni građani, sve javne isprave će važiti a počinoci krivičnih dela će biti ekstraditovani. O zajedničkim poslovima odlučivaće delegati država, predstavljeni u Kongresu. Pitanja postavljanja ambasadora, sklapanja ugovora i saveza, kao i odlaska na međunarodne konferencije vršiće se uz saglasnost Kongresa. Odlučivanje o porezima, carinama, vrednosti kovanog novca kao i pitanjima rata i mira, vojske, mornarice, odbrane države preneti su na Kongres Sjedinjenih Država.⁵

Kongres je ovlašćen da imenuje Komitet država koji se sastoji od po jednog delegata iz svake države članice. Komitet vodi poslove SAD kada Kongres ne zaseda. Kongres, takođe, može obrazovati i druga tela. Državama je naložena obaveza da izvršavaju sve odluke Kongresa, a u slučaju izmene Ustava takva odluka mora dobiti saglasnost Kongresa i zakonodavnih tela država članica. Sam Ustav je pun kompromisa, koji spaja različite interese i htenja država, kao zaštite od jake centralne vlasti i izvršnih organa od koje su zazirale države članice. Međutim, to će upravo biti i jedan od glavnih nedostataka Konfederacije.

Nedostatak centralne vlasti koja bi mogla da nametne ispunjenje svih funkcija koje su joj date Ugovorom o konfederaciji, zatim, ovlašćenja Kongresa o pitanjima trgovine i ekonomskog života država članica, nepostojanje efikasnog, centralnog poreskog sistema koji bi obezbedio stabilan finansijski izvor i sredstva za funkcionisanje Konfederacije. Jedan od najvećih problema u odnosu Konfederacije prema državama članicama, bilo je pitanje važenja zakona. Naime sva ovlašćenja koje je Kongres imao važila su samo prema državama članicama a ne i prema njihovim građanima. Takođe, jedinstvena sudska vlast nije postojala te se svaki sudski postupak sprovodio različito, po pravilima koja su važila u okviru date države članice. Svi nedostaci Konfederacije trinaest država članica, ispoljili su se u teškoj ekonomskoj situaciji, negativnom ugledu SAD u inostranstvu i neprekidnim međusobnim sukobima država članica. Razjedinjena Amerika, bi tako

---

⁴ <http://www.ushistory.org/documents/confederation.htm>

⁵ Ibid.

nesumnjivo zapala u period neprijateljstva i unutrašnjih sukoba, teritorijalnih pretenzija na još nezauzete zapadne teritorije, različitih ekonomskih i trgovinskih mogućnosti i interesa.

Kao rešenje ovih problema, neki su imali u vidu stvaranje jedinstvenog privrednog prostora i nesmetan promet roba, usluga i kapitala, na čelu sa jakom centralnom vladom koja će voditi stvarnju unitarističke države. Kako Konfederacije nije imala odgovarajuće mehanizme za ostvarivanje ovih ciljeva, odlučeno je da ova zajednica preraste u Federaciju. To je dovelo do sazivanja Konferencije u Filadelfiji, gde je 1787. godine održana Ustavotvorna skupština, gde je nakon brojnih debata i rasprava došlo do potpisivanja i usvajanja predloga novog Ustava od strane tzv „očeva osnivača“ (*the Founding fathers*), u koje između ostalih spadaju i Džordž Vašington koji je i predsedavao ustavotvornom skupštinom, Bendžamin Frenklin kao istaknuti naučnik i javni radnik, Džon Adams, Džejms Medison, Aleksandar Hamilton i drugi.

2.2. Ustavni sistem SAD

Pravni i politički sistem Sjedinjenih Američkih Država omeđen je Ustavom, kao najstarijim pisanim ustavom na svetu. Ovaj dokument je sačinjen 1787, ratifikovan sledeće, a stupio na snagu 4. marta 1789. godine. U uporednom pravu se navodi više razloga za osobenost Ustava SAD. On je, pre svega, kratak i jednostavan, ima svega sedam članova. Prema rečima Džejmsa Medisona on je višesmilan, što je omogućilo njegovo jednoglasno prihvatanje. Ovaj Ustav se danas, naravno, dosta razlikuje od svog izvornog oblika. Zvanično je promenjen dvadeset sedam puta, ustavnim amandmanima, poslednji put 1992. godine. U najznačajnije amandmane ubrajamo prvih deset koji se nazivaju Povelja o pravima (*Bill of Rights*). Među amandmanima koje treba pomenuti ubrajamo još i XIII kojim se zabranjuje ropstvo, XIV kojim je priznato pravo građanstva svim licima rođenim u SAD ili naturalizovanim kao i njihova jednakost pred zakonom, XV i XIX kojima se daje pravo glasa robovima odnosno ženama, XXII kojim se ograničava predsednička funkcija na dva mandata.⁶ I pored svih izmena, Ustav SAD je u svojoj osnovi i strukturi ostao nepromenjen. Postavio je jasne polazne tačke za funkcionisanje pravnog i političkog sistema SAD kroz svoja tri obeležja a to su federalizam, podela vlasti i sudska kontrola ustavnosti.

U federalnom sistemu SAD-a vlast je podeljena između federalnih i organa država članica od kojih svako vrši svoju vlast u određenoj sferi. Konvencijom u Filadelfiji 1787. godine utvrđeno

---

⁶ <https://constitutionus.com/>

je da je državi potrebna mnogo jača federalna, centralna vlast od one koja je bila predviđena „Odredbama konfederacije“ i koja je pokazala svoju nefunkcionalnost i brojne nedostatke. I ako je u početku postojala velika bojazan da će se jedna centralna vlast, kao ranije vlast Ujedinjenog Kraljevstva, zameniti drugom, blokada prilikom donošenja novog ustava prevaziđena je time što je svakoj državi omogućeno da ravnopravno bude zastupljena u Senatu. Na ovaj način i velike i male države su dobile mogućnost da se saglase o novom ustavu. Američki tip federalizma kasnije su prihvatile i mnogo druge države kako bi objedinile svoje kulturno, nacionalno i na drugi način šarenoliko stanovništvo oko zajedničkih ciljeva i interesa, udruženih u jednu državu.

Američki federalni sistem pravi jasnu podjelu ovlašćenja koja se daju saveznoj vladi a koja državama članicama. Ovlašćenja kao što su sklapanje međunarodnih ugovora, izdavanje novca i određivanje njegove vrednosti, regulisanje trgovine između država, zatim, objava rata i sklapanje mira su u izričitoj nadležnosti savezne vlade. Pitanja koja se neposrednije tiču života građana kao što su sklapanje ili razvod braka, obrazovanje, trgovina unutar države i druga pripadaju državama članicama. Treću grupu čine ovlašćenja koja su podijeljena između federalne vlasti i država kao što su određivanje poreskih stopa, formiranje sudova, pitanja zdravstvenog i socijalnog sistema, minimalne zarade i druga.

Podjela vlasti je određena ustavom, i deli se na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Ustav Sjedinjenih Država zakonodavnu vlast daje Kongresu, izvršnu predsedniku a sudsku sudovima na čelu sa Vrhovnim sudom. Lica koja vrše vlast u jednoj od ovih grana biraju se po različitim procedurama, razlikuju po broju i godinama trajanja mandata i sl. Članovi Kongresa se takođe razlikuju kao članovi Predstavničkog doma biraju se na neposrednim izborima na period od dve godine sa neograničenim brojem mandata dok se članovi Senata biraju na period od šest godina, takođe bez ograničenja u pogledu broja mandata. Predsednik Sjedinjenih Država bira se na opštim izborima na period od četiri godine, njegov izbor je ograničen na dva mandata. Sve sudije, uključujući i sudije Vrhovnog suda imenuje predsednik uz saglasnost Senata, oni tu dužnost vrše doživotno ili do podnošenja ostavke ili smene od strane Kongresa.

Sistem sudske kontrole u SAD je jako razvijen, njegova osnovna funkcija jeste kontrola aktivnosti legislativne i egzekutivne grane vlasti. SAD su usvojile sudsku kontrolu kao ustavni mehanizam koji treba da omogući zaštitu fundamentalnih prava svih subjekata u njenom pravnom sistemu. Formiranje Vrhovnog suda SAD zasnovano je na idejama i učenju Monteskeja. Iako od

velikog značaja sam princip sudske kontrole nije eksplicitno ustavom predviđen već je nastao kao produkt delovanja samih sudija. Tako je „*Hilton protiv Sjedinjenih Država*“⁷ prvi slučaj u kojem je Vrhovni sud odlučivao i osporio akt Kongresa odnosno „*Zakon o prevozu*“ iz 1794. koji je nametnuo porez na prevoz. Ovde se sud uključio u sudsku kontrolnu ovog zakona i doneo odluku da je ovaj zakon u skladu sa Ustavom. Sa druge strane, u slučaju „*Marburi protiv Medisona*“ Sud je potvrdio svoj autoritet za sudsku kontrolu ustavnosti, tako što je poništio zakon donet u Kongresu kao neustavan. Glavni sudija Džon Maršal je tvrdio da je odgovornost Vrhovnog suda da poništi svaki neustavni zakonski akt koji se javlja kao posledica njegove zakletve i obaveze da poštuje Ustav. „*Izričita je obaveza sudske grane vlasti da kaže šta je zakon. Oni koji primenjuju pravila u određenim slučajevima moraju, u praksi i objasniti i tumačiti ta pravila. Ukoliko su međutim dva pravila u sukobu, Vrhovni sud će odlučiti o delovanju svakog od njih.*“⁸

II

1. POLITIČKE I PRAVNE INSTITUCIJE SAD

Podela vlasti u SAD je predviđena samim ustavom. Određena je podela između Kongresa kao narodnog predstavništva, predsednika SAD kao izvršne vlasti i Vrhovnog suda kao glavnog tumača ustava i predstavnika sudske vlasti. Najveći uticaj na ovakav sistem podele vlasti imao je Šarl Monteskje i njegovo delo „*O duhu zakona*“.⁹ Cilj izvršene podele je da ni jedna vlast ne dominira drugom. Pre svega da ne dominira Kongres nad narodom niti narod nad Kongresom. Pisci Američkog ustava zalagali su se za reprezentativni princip, kako narod ne bi direktno vladao već izabrani predstavnici naroda. Ustavotvorci su se plašili demokratije sa jedne strane i tiranije svake od pojedinačnih grana vlasti sa druge. Zbog toga je uveden reprezentativni sistem kao odbrana od demokratije i princip podele vlasti kao odbrana od tiranije.¹⁰

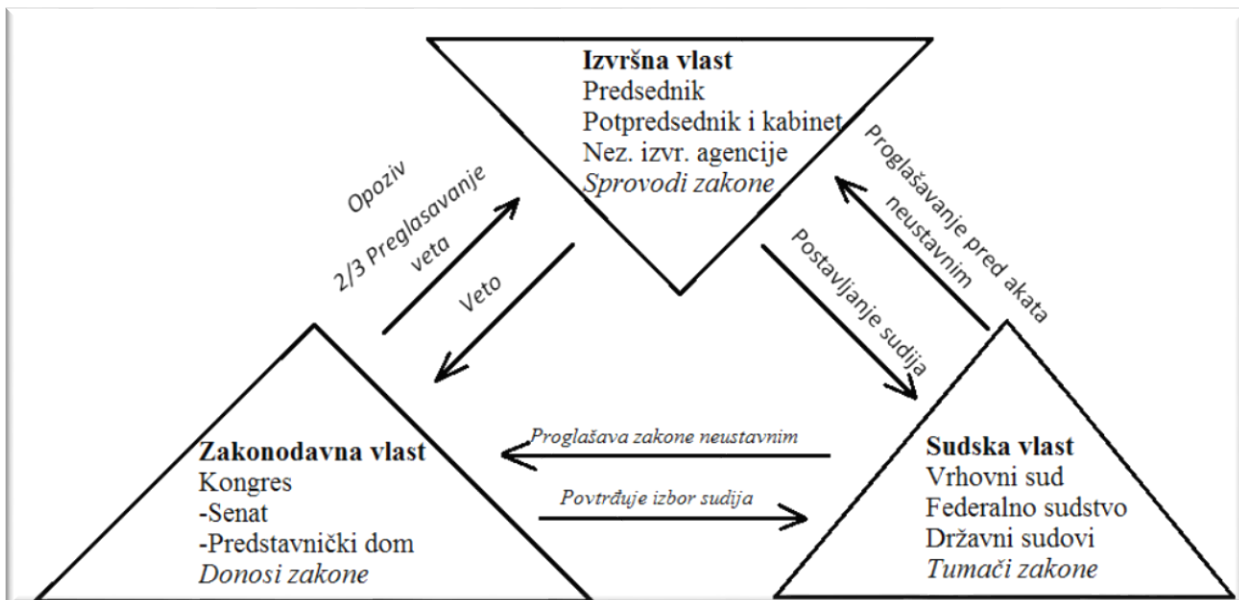
---

⁷ <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/3/171.html>

⁸ <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/5/137>

⁹ Up: Monteskje, O duhu zakona I i II,

¹⁰ Милан Петровић, *Ауторизована предавања из предмета Велики правни системи*, Ниш, 2009. str. 70.

Slika 1. Šematski prikaz sitem podele vlasti

2. KONGRES

Kada danas spomenemo termin državna vlast, većina američkih državljana prvo pomisli na predsednika i izvršnu granu vlasti. Međutim, ustavotvorci su imali nameru da Kongres bude kamen temeljac nove republike.¹¹ Nakon godina tiranije birtanskih monarha, želeli su da stvore drugačiji sistem, bez koncentracije prevelike količine moći u rukama jedne ličnosti. Želeli su da stvore jako narodno predstavništvo na nacionalnom nivou koje bi donosilo zakone na osnovu debata i kompromisa. Tako je na osnovu člana I Ustava predviđeno nekoliko ključnih nadležnosti koje su poverene Kongresu, u kome se navodi „Sva, ovim Ustavom dodeljena zakonodavna vlast, pripada Kongresu Sjedinjenih Država, koji se sastoji od Senata i Predstavničkog doma.“¹² Između ostalog, Kongres je nadležan da predlaže i donosi zakone, nadgleda budžet i druga finansijska davanja, prihvati ili odbije nominacije za vršioce sudske i izvršne grane vlasti, pa čak i objavi rat.

Kongres SAD je predstavničko telo - zakonodavna vlast u pravnom sistemu SAD. Sastavljen je od Doma predstavnika čije članove biraju svi građani SAD. Drugi dom je Senat i on predstavlja predstavništvo država. Kako su SAD federacije sastavljena od 50 saveznih država,

¹¹ G.Krutz S.Waskiewicz „American Government“ 2017. p.412

¹² http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf

svaka od njih bira po dva predstavnika bez obzira na veličinu teritorije ili broj stanovnika. Načelno oba doma su jednaka u postupku donošenja zakona ili odlučivanja o odgovornosti predsednika, ali Senat, ipak, ima neke dodatne ingerencije. Senat, između ostalog, ratifikuje međunarodne ugovore koje je zaključio predsednik, daje saglasnost na imenovanje najviših državnih službenika predloženih od strane predsednika i druga.

Na Ustavnoj konvenciji iz 1787. godine debatovalo se o prirodi nacionalnog parlamenta. Sastanak je trebao da izvrši izmene odredaba Ugovora o konfederaciji i stalnoj uniji, međutim veliki broj delegata se zalagao za potpunu promenu. Prema Ugovoru, nacionalno zakonodavno telo bilo bi sastavljeno od jednog doma, koji bi činili predstavnici odnosno delegati u jednakom broju iz svake države. Međutim, veće države kao npr. Virdžinija protivile su se ovom predlogu. Upravo su delegati iz Virdžinije predložili dvodomo narodno predstavništvo, sa reprezentacijom na osnovu veličine populacije, u kojem bi, po prirodi stvari, veća populacija značila i veći broj predstavnika u Domu. Ovom planu su se protivile manje države na čelu sa državom Nju Džerzi, s toga su i nastala dva plana nazvana po ovim državama, Virdžinija i Nju Džerzi plan.¹³ Rešenje je pronađeno u kompromisu Konetikat često nazivano i „*Veliki kompromis*“. Po ovom planu je predviđen bikameralni sistem, ali sa različitim načinom izbora predstavnika u svakom domu. U gornjem domu, Senatu, biraju se po dva predstavnika iz svake države, što je bilo u interesu manjih država a u donjem domu, tj. Predstavničkom domu članstvo će biti proporcionalno broju stanovnika svake države, što je naravno bilo u interesu većih država.

Poučeni neuspehom predviđenih ograničenja, iz ustavne konvencije o Ugovoru o konfederaciji, u nacrtu novog Ustava SAD predviđen je bikameralni Kongres sa odgovarajućim nadležnostima i ograničenjima. Obrisu su dati u članu I Ustava gde se između ostalog propisuje minimalni broj godina za člana kongresa, da se Kongres sastaje najmanje jednom godišnje, garantuje naknada za rad, pravo Kongresa da nameće i ubira porez, pozajmljuje novac, reguliše trgovinu i druge.

Iako je ovakvo rešenje rezultat kompromisa, dvodomo zakonodavno predstavništvo nije nova ideja. Ovakav koncept je već dugo postojao u Evropi, pre svega u Ujedinjenom Kraljevstvu a na čije su se institucije tvorci američke države često ugledali. Osnovna razlika između evropskih

---

¹³ J. R.Vile, *The Constitutional Convention of 1787: A Comprehensive Encyclopedia of America's Founding*, 2005, p.527

dvodomih parlamenata je tome što su oni bili rezultat klasne podele. Ovo se čak vidi i iz samih naziva, naročito u Ujedinjenom Kraljevstvu gde razlikujemo Dom Lordova kao više, od Doma Komuna kao predstavništva niže klase. Razlike u sistemu SAD bile su praktične prirode, senatore su u početku birala predstavnička tela na nivou država članica, a donjeg doma na izborima, zatim razlika je bila i u godinama, 25 odnosno minimum od godina 30 za senatore. Međutim, suština postojeće prakse i dan danas je da oba doma donose identične zakone i druga akta, koja nakon svih izmena i dopuna, predloženih amandamana na kraju budu rezultat kompromisa između njih. U praksi postizanje ovog kompromisa i usklađivanje njihovih interesa nije jednostavan zadatak, što je zapravo i bila ideja ustavotvoraca, da se jednim složenim procesom donošenja zakona obezbedi njihov kvalitet i uvaži interes svih.

Ustavom je izričito predviđen sastav oba doma. Tako će se senatori, po dvoje iz svake savezne države birati na period od šest godina, odnosno sa pedeset država članica ukupno stotinu senatora. Do 1913. godine senatore su birala zakonodavna tela država članica, ali, ovo pravilo je izmenjeno XVII Amandmanom.¹⁴ Mesta u Predstavničkom domu raspodeljena su na osnovu populacije države članice, s tim što je svakoj zagarantovano najmanje jedno mesto. Njihove članove biraju građani na izborima distrikta iz kojeg dolaze. Iako je kroz istoriju bilo nastojanja da se to učini, trenutno ne postoji ograničen broj mandata koji oni mogu obavljati. U trenutnom sazivu Dom predstavnika ima 435 člana, 197 republikanaca i 235 demokrata. Najveći broj predstavnika, kao najmnogoljudnija dala je država Kalifornija sa 53, dok minimalni broj predstavnika, jednog, je dalo više država shodno svojoj populaciji između ostalih Aljaska, Montana, Delaver, Vermont i druge.¹⁵ Ovaj broj se određuje na osnovu popisa stanovništva i uskađuje se na period od deset godina.

---

¹⁴ <https://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendments/amendment-xvii>

¹⁵ https://ballotpedia.org/United_States_House_of_Representatives

Tabela 1. *Sastav Kongresa SAD*

<u>Kongres</u>	<u>Ukupan broj članova</u>	<u>Broj predstavnika iz svake države</u>	<u>Mandat</u>	<u>Minimalni uzrast</u>
Senat	100	2	6	30
Dom Predstavnik	435	Minimum 1	2	25

Strukturalne i druge razlike koje postoje između ova dva doma imaju i svoje praktične razloge. Dom predstavnika je izgradio drugačiju strukuru u svom funkcionisanju. Kako njegovi članove imaju kratke dvogodišnje mandate, oni moraju omogućiti kontinuitet rada bez obzira da li predstoje izbori ili reizbori. Takođe, zbog velikog broja članova, čest je slučaj da čak i predstavnici koji dolaze iz iste partije imaju drugačije ili suprotsavljene interese, a na osnovu toga da štite pozicije distrikta koji predstavljaju. Tako da Dom predstavnika karakteriše živopisna politička i partijska aktivnost, a sa druge strane, Senat je dom koji je manje opterećen izborima zbog svog šestogodišnjeg mandata. Pitanja kojima se senatori bave su daleko šira i uopštenija, s obzirom da predstavljaju celu saveznu državu.

2.1. Ovlašćenja Kongresa

Osnovna nadležnost Kongresa je predlaganje i usvajanje zakona, ali ona je samo jedna od mnogobrojnih. Sve nadležnosti Kongresa, možemo podeliti u tri grupe, enumerisane, implicirane i inherentne nadležnosti.

Prvu grupu čine nadležnosti koje su izričito Ustavom pobrojane. Članom I, odeljak 8. Ustava predviđeno je da Kongres može da nameće i ubira poreze, objavi rat, mobiliše vojsku i mornaricu, reguliše trgovinu, bilo između država članica ili međunarodnu, ustanovljava federalne sudove, propisuje pravila o naturalizaciji i imigraciji i druga. Pored ovog, i u drugim delovima Ustava se predviđaju ovlašćenja Kongresa, tako je članom II predviđeno pravo Kongresa da ukine veto predsednika dvotrećinskom većinom u oba Doma. Pojedini teoretičari smatraju da je pored prava na veto, pravo na nametanje i ubiranje poreza najvažnije¹⁶ jer ovo u praksi znači da Kongres

¹⁶ Lewis H. Kimmel, *Federal Budget and Fiscal Policy 1789-1958*, 1959, p.339.

kontroliraju novac. Ovo ovlašćenje, zajedno sa ostalim, Ustavom pobrojanim, služi pre svega da bi se uspostavila jednakost snaga sa ostalim granama vlasti. Tako Kongres ima izričito ovlašćenje na usvajanje zakona, Senat daje saglasnost na međunarodne ugovore potpisane od strane predsednika, daje saglasnost na kandidate nominovane za različite funkcije od strane predsednika, uključujući i članove njegovog kabineta i Vrhovnog suda. Dom predstavnika može čak da pokrene postupak opoziva predsednika (*impeachment*) ili ga optuži kao i drugog državnog službenika za zloupotrebu položaja. Samim tim, Kongres nadgleda aktivnosti predsednika i njegove administracije, odnosno vrši kontrolu izvršne grane vlasti. Ove, Ustavom nabrojane nadležnosti, vremenom su povećavane usvajanjem Ustavnih amandmana.

Pored ovih, Kongres poseduje i druge nadležnosti, naročito one koje su obuhvaćene njegovim svakodnevnim delanjem. Razlog ovome je što Ustav sadrži samo generalne smernice za funkcionisanje Kongresa. One se u praksi nazivaju i implicirane. Ovo je najbolje određeno tzv. „neophodnom i odgovarajućom klauzulom“ sadržanoj u članu I odeljak 8. Ustava koja kaže da je Kongres ovlašćen „*da donosi zakone koji će biti potrebni i podobni za izvršavanje navedenih ovlašćenja koja ovaj Ustav daje vladi Sjedinjenih Država ili pojedinom resoru ili službenom licu.*“¹⁷ Ovi zakoni donose se u svim oblastima, od regulisanje minimalne zarade, poslovanja banaka, održavanje i izgradnju međudržavnih auto-puteva i drugih kako bi se funkcionisanje Kongresa olakšalo. Pored toga, Kongres je nadležan i za nadzor budžeta. Ovo znači da on daje odobrenja ili ograničenja na predlog budžeta koji je pripremljen od strane izvršne vlasti. Kada Vlada da na predlog određeni program, Kongres određuje tačan iznos sredstava koji mogu biti utrošeni za sprovođenje vladinog programa u toj fiskalnoj godini. Još jedno od značajnih ovlašćenja Kongresa jeste pravo na pokretanje istrage. Kongres može istražiti sva pitanja koja se tiču kršenja pravila ili zloupotrebe službenog položaja od strane javnih zvaničnika. Sama istraga sprovodi se kroz specijalne komitete koji organizuju saslušanje. Ova ispitivanja vršila su se u različitim oblastima od kriminala i državne bezbednosti, zaštite potrošača, životne sredine, zdravstvene zaštite, spoljne trgovine i drugih. Neka od ovih saslušanja uzdrmla su celu državu i ispitivala krivičnu odgovornost najviših državnih funkcionera kao što je bio slučaj sa saslušanjem „Klinton-Levinski“, „Hilari Klinton-Bengazi 2012“ i druga.

---

¹⁷ http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf

Poslednju grupu čine prirodne ili nerazdvojive nadležnosti Kongresa koje nisu ni izričito predviđene Ustavom niti se mogu iz ustavnih principa tumačiti, već su to pretpostavljene nadležnosti koje ovo telo mora da ima kako bi vlast i zakonodavna grana normalno funkcionisali. To su sve one nadležnosti koje su ustavotvorci smatrali toliko esencijalnim da ih nije bilo potrebe izričito spomenuti. Između ostalih ovde spadaju pravo Kongresa na kontrolisanje granica, pravo na proširivanje granica, njihovu zaštitu, zaštitu države od napada, revolucija iznutra ili državnih udara. Smatra se da ove nadležnosti nisu poverene Kongresu ili zakonodavnoj grani vlasti već su one prirodne i nerazdvojive od države zbog koje i postoje.

Za razliku od ostalih modernih, savremenih demokratija, Američki kongres ima daleko veća ovlašćenja. U poređenju sa parlamentima u Evropi koji predstavljaju arene ili forume za raspravu o politikama ili zakonima predloženim od strane izvršne grane, bilo od predsednika ili premijera, Američki Kongres ima ključnu ulogu u sistemu vlasti i dovoljno ovlašćenja za sprovođenje sopstvene agende. U prvim danima države, uloga Kongresa je retko kada bila osporavana. Vrhovni sud je oklevao da koristi svoju moć, iako je posedovao ovlašćenje da izvrši sudsku reviziju i proglasi određeni zakon neustavnim. Takođe, uloga predsednika je u početku bila daleko slabija, naročito u poređenju sa zakonodavnom granom vlasti. Međutim, predsednici su nastojali da prošire svoje ovlašćenja i to najčešće na račun Kongresa. Po samoj prirodi uloge predsednika i ustavnih ovlašćenja koja su mi izričito ustavom poverena, upravo je u doba rata predsednikova funkcija najbitnija a uloga Kongresa najslabija. Jedan od najpoznatijih slučajeva proširivanja granica ovlašćenja predsednika na uštrb Kongresa bio je izvršni nalog kojim je predsednik Abraham Linkoln proglasio slobodu za sve robove u svim državama Konfederacije. Ovo je učinjeno 1862. tokom Američkog građanskog rata „Proklamacijom o emancipaciji“, koja kaže „*da su sve osobe koje se drže kao robovi u pobunjenim državama, jesu i nadalje će biti slobodne*“¹⁸

Prava borba za prevlast i odmeravanje snaga počela doživela je vrhunac u XX veku. Pre svega kako je zemlja rasla tako je bilo potrebno izvršiti reformu i usklađivanje državnog aparata. Izvršna grana na čelu sa predsednikom na vrhu mogla se prilagoditi novonastalim promenama daleko brže i efikasnije od glomaznog Kongresa. Ovo je dalo prednost u borbi predsedniku što je dovelo do preuzimanja pojedinih nadležnosti koje su prethodno bile poverene Kongresu. Rastu

---

¹⁸ <https://www.archives.gov/exhibits/featured-documents/emancipation-proclamation>

predsednikovog uticaja doprinelo je to što je on vukao veliku moć i uticaj iz činjenice da je vrhovni vojni komandat i glavni kreator spoljne politike države.

U periodu 30-ih do sredine 40-ih godina XX veka Amerika je bila pogođena „Velikom depresijom“, ekonomskom krizom ali i Drugim svetskim ratom. Ovo je omogućilo tadašnjem predsedniku Frenklinu D. Ruzveltu da izgradi jaku platformu na osnovu koje će proširiti svoja predsednička ovlašćenja. Njegov uticaj i popularnost među građanima potvrđena je time što je čak četiri puta biran za funkciju predsednika države i samim tim je u potpunosti zasenio Kongres. Kao rezultat Kongres je ograničio moć predsednika time što je predložio XXII Amandman kojim se ograničava vršenje predsedničke funkcije na dva puna mandata. Usvojen je 1951. godine, a iako, veoma značajno ograničenje, tendencija predsednika da povećavaju svoj uticaj na uštrb pre svega zakonodavne grane vlasti postoji i danas. Tako je u decenijama nakon Drugog svetskog rata, u jeku hladnoratovskih tenzija, predsednik Hari Truman tokom 50-ih godina proširio svoju moć i autoritet u vojnim i međunarodnim ovlašćenjima koja su izričito poverena Kongresu. Vrhunac ovoga je objava rata i slanje trupa u Koreji bez odgovarajuće procedure Kongresa, koji je jedini ovlašćen na objavu rata. Ovakvu praksu nastavio je i predsednik Kenedi tokom 60-ih godina kada je Kongres u potpunosti bio isključen, naročito u oblasti kreiranja i sprovođenja spoljne politike.

Nakon skandala i nezadovoljstva proteklih iz rata u Vijetnamu i afere Votergejt tokom 1970-ih Kongres je uspeo da povрати deo svog uticaja, ali nije uspeo dugo da održi ovaj trend. U modernom periodu snaga predsedničke uloge mogla se videti nakon napada 11. septembra, brzom reakcijom i delanjem predsednika, čime je on u javnosti izgradio poziciju lica nacije i kada je preuzeo na sebe ulogu branioca države u borbi protiv terorizma.

2.2. Organizacija Kongresa

U praksi najviši partijski funkcioneri rukovode i kontrolišu rad Kongresa. Lideri se biraju od strane partija na odgovarajućim konferencijama za oba doma. U Domu predstavnika razlikujemo Konferenciju Demokratskih i Republikanskih predstavnika, oni na svojim sastancima ne biraju samo lidere u donjem domu, već raspravljaju o bitnim pitanjima, strategijama i kreiranju buduće politike.¹⁹ Na osnovu rezultata izbora, samim tim i broju predstavnika koje imaju, jedni postaju predstavnička većina a drugi predstavnička manjina. Pored njih mogu postojati i nezavisni

---

¹⁹ <https://www.house.gov/leadership>

predstavnicima koji se najčešće ipak odlučuju da se priključe i podrže jedne ili druge, pre svega iz praktičnih razloga i to sa onima, sa kojim imaju iste političke i idelološke afinitete.

I pored uticaja i moći koje poseduju ove konferencije najvažnija funkcija bira se od strane celog Doma a to je predsedavajući Doma predstavnika. Ova funkcija, koja je izričito predviđena ustavom, poseduje značajna ovlašćenja. Predsedavajući je pre svega šef administracije Doma, predsedava i rukovodi sednicama Doma, predstavlja partijskog lidera političke partije koju zastupa kao i kongresni distrikt iz kojeg dolazi. Kao jedan od dokaza i značaja ove funkcije 1947. godine donet je XXII amandman kojim je predviđeno da je predsedavajući Doma predstavnika sledeći u liniji za zamenu predsednika nakon potpredsednika. Predsedavajući rukovodi radom Doma, sprovodi odgovarajuće zakonodavne procedure, imenuje članove pojedinih komiteta, određuje im zadatke i dužnosti. Formira ili raspušta komitete s obzirom na njihovu svrhu, određuje privremenog predsedavajućeg, odnosno predsedavajućeg *pro tempore* koji će ga menjati u odsustvu. Takođe u slučaju održavanja zajedničkih sednica Doma predstavnika i Senata, on rukovodi njima, s obzirom da se najčešće održavaju upravo u donjem domu Kongresa.

Predsedavajući vrši ovu funkciju sve dok njegova partija poseduje većinu, ne bude nadglasan ili se povuče sa funkcije. U praksi, partijske konferencije odnosno kokusi (koje možemo definisati kao udruženo članstvo kongresmena prema zajedničkim stavovima) nadgledaju lidere, ponekad čak i više nego što to čine lideri organizujući partijske članove. Sledeći u hijerarhijskoj strukturi jesu predstavnički lider većine i lider manjine. Oni se pojavljuju kao glavni predstavnici politika i partija koje zastupaju. Manjinski lider ima brojna ovlašćenja koja ova pozicija nosi sa sobom, on je pre svega lider opozicije i u tehničkom smislu ukoliko dodje do promene na izborima on će biti prvi naslednik predsedavajućeg, formuliše strategiju i koordiniše rad manjine u Domu. Sa druge strane lider većine ima najviše uticaja u Domu, jer kontrolišu većinu samim tim i proces donošenja zakona i funkcionisanja Doma.

Sledeći po rangu jesu tzv. partijski goniči (*party whip*), sam termin javlja se još u XVIII veku, u Domu Komuna UK, ovaj naziv postoji u mnogim vestministerskim parlamentarnim sistemima, kao i zemljama koje su se razvile pod uticajem Ujedinjenog Kraljevstva. Kao metafora u lovu, gde gonič pomaže lovcu kao lideru lova, tako i u Domu predstavnika goniči predstavljaju zvaničnike političke stranke koji su imenovani da održavaju partijsku disciplinu među svojim

članovima, staraju se da se obezbedi prisustvo, dovoljan broj glasova u debatama, kao i organizovanje same strategije glasanja.

Kao i u Domu predstavnika i u Senatu postoje lideri većine i lideri manjine, sa svojim „goničima“, podeljenim dužnostima i organizaciji koja se realizuje na vrlo sličan način. Međutim, Senat za razliku od Doma nema predsedavajućeg, jer tu funkciju na osnovu Ustava zapravo vrši potpredsednik države. Sva njegova ovlašćenja i dužnosti u Senatu vrši lider većine Senata. Osim u izričito predviđenim izuzecima, predsednik Senata odnosno potpredsednik države ne učestvuje u radu i ne glasa, osim kada je njegov glas neophodan u slučaju nerešenog rezultata glasanja. Zato Ustav predviđa posebnu funkciju, predsednika Senata *pro tempore*, koju običo vrši najstariji senator, koji je pripadnik većine, i on predsedava sednicama Senata. Pored ove titule, ova funkcija je ceremonijalne prirode, formalna je, bez značajnijih nadležnosti i ovlašćenja. Još jedna od značajnih razlika je sam postupak glasanja u Senatu, gde debatu o pojedinim pitanjima i zakonskim predlozima organizuju lider većine i manjine i to istovremeno. Tako je u Senatu sam politički proces daleko intenzivniji i partijski obojen, kako bi ili jedna ili druga strana obezbedila dovoljan broj glasova, po mogućstvu i tzv. „super većinu“ od 60 glasova.

Američki Kongres u oba svoja Doma ima 535 članova, koji rade na donošenju zakona u najrazličitijim oblastima života: ekonomije, poljoprivrede, vojske, domaćih i međunarodnih pitanja. Ova dva doma moraju izvršiti odgovarajuće podelu i specijalizacije kako bi se olakšalo njihovo funkcionisanje i sam zakonodavni proces. Zbog toga Kongres organizuje odgovarajuće odbore, komitete, ili specijalizovane podkomitete i u Senatu i u Domu Predstavnika, i upravo je ovo mesto odakle potiču zakoni, odnosno gde se sastavljaju nacrti zakona sa određenom političkom agendom. Trenutno u Kongresu postoji preko dvestotina komiteta različitih nivoa, najvažniji, centralni komiteti se nazivaju stalni komiteti (odbori) koji predstavljaju stalne zakonodavne panele.²⁰ Njih ima ukupno 36 i to 20 u Domu Predstavnika i 16 u Senatu. Članstvo u njima podeljeno je između partija, proporcionalno broju predstavnika koje imaju u Kongresu. Ovo između ostalog znači da u tim komitetima predsednik komiteta po pravilu dolazi iz partije sa većinom. U praksi o većini zakona se odlučuje još u komitetima, da li će se odmah odbaciti predlog zakona ili dalje raditi na njemu, sve do pripreme izlaska predloga na većanje u oba doma. Komiteti prilikom pripreme zakona konsultuju relevantne državne agencije i eksperte kako bi prikupili sve neophodne

---

²⁰ <https://www.senate.gov/committees/index.htm>

informacije, zatim se odvija rasprava, prilažu amandmani i usavršava zakonski tekst. Na kraju komitet šalje predlog zakona sa izveštajem koji sadrži mišljenje većine i manjine, Kongresu na glasanje.

Komitete možemo klasifikovati u tri grupe. Prvu čine stalni ili stajaći komiteti, koji imaju zakonodovanu nadležnost, oni razmatraju zakone i predloge zakona kao i odgovarajuće mere za njihovu izmenu. Pored toga oni vrše nadzor nad radom agencija, programa i drugih aktivnosti koje deluju u okviru njihove nadležnosti.²¹ Drugu grupu čine zajednički komiteti koju čine predstavnici izabrani i iz Doma i Senata koji među svojim članstvom naizmečno biraju predsedavajućeg. Ovi komiteti se bave nekolicinom važnih pitanja kao što su porezi, ekonomija i slično. Nemaju zakonodavnu nadležnost već služe za prikupljanje informacija i davanje saveta. Njihovu potkategoriju čine konferencijski komiteti, koji predstavljaju zajedničke komitete posebno formirane za rešavanje razlika između predloženih verzija zakona Senata i Doma i pronalaženje kompromisnih rešenja čije se verzija potom šalje u oba doma na odobrenje. Poslednju, treću grupu, čine specijalni komiteti koji se osnivaju radi sprovođenja istraga, studija ili ispitivanja. Ovi komiteti se bave gorućim političkim pitanjima čija se nadležnost ne uklapa jasno u granice ili prelazi granice drugih komiteta. Specijalni komiteti po svojoj prirodi mogu biti stalni ili privremeni, a članstvo u njima može biti ograničeno samo za određene predstavnike, npr. lidere stranka, predsedavajuće drugih komiteta i sl.

Članovi Kongresa se na osnovu svojih ličnih preferencija, ekspertize u određenim oblastima ili iskustvu odlučuju za članstvo u određenom komitetu. Tako na primer, senator koji ima iskustva u finansijama, ekonomiji ili bankarstvu traži članstvo u Komitetu za finansije, poslanik iz Doma Predstavnik koji dolazi iz države koja se bavi poljoprivredom obično traži članstvo u Komitetu za poljoprivredu. O njihovom članstvu u odgovarajućem odboru najčešće odlučuju partijski lideri a shodno stranačkim interesima. Zbog same prirode stvari i broja članstva, senatori se bave većim brojem pitanja u okviru svojih komiteta nego li članovi Doma Predstavnik. Postoje 16 stalnih komiteta kojim moraju biti popunjeni od strane 100 senatora, sa druge strane čak 435 poslanika Doma, traži članstvo u 20 stalnih komiteta. Ovo znači da poslanici iz Doma mogu da posvete više pažnje i izdvoje više vremena za rad u ovim komitetima i obrade više pitanja do izrade

---

²¹ <https://www.senate.gov/CRSpubs/312b4df4-9797-41bf-b623-a8087cc91d74.pdf>

zakona ili predloga zakona. Dok sa druge, senatori odluke komiteta uzimaju kao preporuke i izvor dodatnih informacija u odlučivanju.

2.3. *Zakonodavni proces*

Kao što se vidi iz organizacije Kongresa, u zakonodavnom procesu učestvuju stranački i kongresni lideri, komiteti i podkomiteti. Ovaj proces karakteriše velika borba i dovijanje prilikom tumačenja određenih pravila i statuta kako bi se pronašle određene „rupe“ koje bi olakšale donošenje zakona, ali i obezbedio dovoljan broj glasova za njihovo usvajanje.

U tradicionalnom smislu postupak od kreiranja predloga do usvajanja zakona nazivamo klasični zakonodavni proces. Postupak počinje od predloga zakona koji mora biti napisan i podnet. U praksi ovo može učini bilo ko, čak i neki od najuspešnijih zakona predloženi su od lica koja i nisu bila članovi Kongresa, poput građana, udruženih, interesnih grupa ili samog predsednika. To ne znači da je Kongres u obavezi da uzme u razmatranje predlog, već se čak i predsednik mora oslanjati na svoju stranačku većinu kako bi predlog ušao u proces. Predlozi zakona se mogu podneti o većini pitanja, izuzetak od ovoga predviđen je Ustavom SAD, članom I odeljak 7 koji kaže „Svi predlozi zakona o ubiranju prihoda prave se u Predstavničkom domu, ali Senat može da predlaže ili da se saglašava sa amandmanima, kao i u pogledu drugih predloga zakona.“²²

Nakon sastavljanja predloga zakona stranački lideri konsultuju *parlamentarca* koji predstavlja stručnjaka za parlamentarnu proceduru o tome kom komitetu treba poslati predlog zakona. Kada se odabere o komitet, predsedavajući tog komiteta sprovodi odgovarajući proces gde se vrši njegova obrada i priprema zakonskog teksta. Vršiti se saslušanje pred komitetom, iznose se stavovi članova komiteta, ekspertska mišljenja data od strane agencija, lobista, interesnih grupa ili akademskih stručnjaka. Nakon završetka saslušanja, obrade svih amandmana dolazi do glasanja. Međutim, komitet može da se odluči da odloži nastavak obrade predloga u kom slučaju dolazi do odlaganja.²³ Ovo ne znači da je predlog odbijen već se glasanje o njemu neograničeno odlaže. Ako, pak, komitet izglasa predlog, štampana verzija se dostavlja Domu i Senatu na glasanje. Pre samog glasanja u Domu, on prolazi kroz proceduru posebnog komiteta doma, Odbora za pravila. Ovaj odbor odlučuje o pravilima debate, količini vremena, broju i vrsti amandmana koji mogu biti

---

²² http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf

²³ Ovaj postupak se naziva *Tabling a bill* koji se može doslovno prevesti kao stavljanje predloga zakona u fioku.

uloženi i sl. Nakon usvajanja tih pravila, šalje se u Dom na glasanje. Zakon se smatra usvojenim u Domu Predstavnikova ukoliko za njega glasa prosta većina od 50 procenata plus 1 glas. Ukoliko se izgleda, prosleđuje se dalje Senatu. Senat određuje datum za debatu o tom zakonu. U praksi on će proći kroz odgovarajući komitet koji izvlači suštinsku sadržinu zakona, kako bi se olakšao sam zakonodavni proces. Ovaj proces se može odvijati i prvo pred Senatom pa pred Domom, to znači da i jedan i drugi dom mogu ulagati amandmane, te da na kraju konačni, usvojeni tekstovi zakona izgledaju drugačije. Ovo predstavlja problem s obzirom da je Ustavom izričito predviđeno da se oba doma moraju usaglasiti o indentičnom zakonu. Ukoliko se ne može postići rešenje ovog problema, osniva se poseban, privremni konferencijski komitet koji pokušava da pomiri razlike oba doma i pronade kompromisno rešenje. Nakon što se uspešno izgleda, zakon se dostavlja predsedniku na potpisivanje kako bi mogao da stupi na snagu. Međutim, predsednik može da stavi veto na predlog u kom slučaju on mora ponovno, dvotrećinskom većinom biti izgledan u oba doma, kako bi stupio na i bez predsedničkog odobrenja.

3. IZVRŠNA VLAST

Izvršna grana vlasti u sistemu Sjedinjenih Država je daleko najbrojnija. Na njenom čelu nalazi se predsednik sa četvorogodišnjim mandatom, zatim potpredsednik, kabinet i veliki broj vankabinetskih, izvršnih agencija i organa. Iako izvršna vlast u načelu poseduje jednaku moć kao i zakonodavna i sudska, funkcija predsednika SAD je daleko najmoćnija i najznačajnija u sistemu vladanja. U periodu kada je većina evropskih država na čelu imala monarhe, ideja predsednika sa ograničenim mandatom bila je revolucionarna, a Ustav koji je usvojen 1787. dodelio je izvršna ovlašćenja predsedniku kao što je to slučaj i danas. Ustav takođe predviđa i funkciju potpredsednika kao zamenika i direktnog naslednika predsednika u slučaju smrti, ostavke ili druge nemogućnosti za obavljanje ove dužnosti. Pored ovih, ustavom izričito predviđenih, izvršna vlast čine i Kabinet od 15 članova, izvršne agencije, organi i tela koji su nastajali tokom istorije razvoja ove grane vlasti. Sedište izvršne vlasti nalazi se u glavnom gradu, Vašingtonu (Distrikt Kolumbija), koji predstavlja posebnu federalnu enklavu između država Merilend i Virdžinija. Na njenoj teritoriji se nalazi „Bela kuća“ koja predstavlja i zvanični kabinet i rezidenciju predsednika.

3.1.Predsednik

Izvršna vlast u SAD je oličena u funkciji predsednika SAD. Kao glavni organ izvršne vlasti, osnovna funkcija predsednika SAD je izvršavanje zakona. Međutim on ima i određena zakonodavna ovlašćenja. Pravo veta, odnosno suspenzivnog veta na izglasani zakon, da bi takav zakon bio donet, on se mora ponovo izglasati u Kongresu i Senatu 2/3 većinom kako bi takav veto bio otklonjen i zakon mogao da stupi na snagu. U okviru svojih zakonodavnih ovlašćenja Predsednik SAD može i da predlaže pojedinačna akta odnosno ima pravo zakonodavne inicijative pred Kongresom od kojih su najznačajnije uredbe. On je takođe vrhovni komandant oružanih snaga, rukovodi spoljnom politikom SAD i predstavlja je u inostranstvu. U ovlašćenja predsednika SAD spadaju i pravo na imenovanje predsednika i članova Vrhovnog suda, imenovanje šefova službi najvažnijih agencija kao što su DIA, FBI, CIA i sl. imenovanje ambasadora, konzula i drugih diplomatskih predstavnika.

Podobnost za vršenje funkcije Predsednika SAD izričito su predviđena članom II, odeljak 1 Ustava po kojem to može biti samo lice koje je američki državljanin po rođenju, morati imati najmanje 35 godina života i 14 godina status rezidentna SAD. Istim članom je predviđeno da mandat predsednika traje 4 godine i može biti još jednom obnovljen, dakle, predviđeno je pravo na reizbor.²⁴ Predsednik može biti i opozvan u slučaju da ga Predstavnički dom optuži za kršenje zakona a Senat to potvrdi dvotrećinskom većinom.

U periodu nastanka države jedno od najznačajnijih pitanja bilo je u vezi predsednika odnosno predsedništva SAD. Jedno od prvih pitanja je bilo, da li to treba da bude kolegijalni ili inokosni organ, zatim pitanja koja se tiču obima njegovih ingerencija, da li izvršna vlast treba da bude jaka ili slaba, pitanje dužine mandata, mogućnost reizbora i druga. Potrebno je urediti i način izbora, da li će se to činiti direktnim ili indirektnim putem, od posebnog značaja bila su pitanja odnosa sa ostalim granama vlasti. Pošto su se tek oslobodili kolonijalne vlasti, postojala je bojazan od prevelike koncentracije moći i autoritarizma koji bi mogao voditi nastanku apsolutne monarhije. Zbog toga je Ustav, težeći sredini, dao predsedniku odgovarajuća ovlašćenja radi rešavanja brojnih političkih, pravnih, ali i ekonomskih i socijalnih pitanja. Osnov za ustavno rešenje položaja predsednika pisci Američkog Ustava našli su u učenjima Džona Loka i Šarla Montesjkjea. Na ovom

---

²⁴ <https://constitutioncenter.org/interactive-constitution/articles/article-ii/article-ii-annenberg/interp/19>

liberalnom evropskom nasleđu nastao je i sam sistem garancija odnosno ravnoteže i kontrole grana vlasti.

Predsednik SAD je reprezentativni organ. Njega bira narod na izborima, ali na posredan način. Pisci Ustava SAD bili su bojažljivi demokratije, i zbog toga, predsednika ne bira direktno narod, već glasači iz svake države glasanjem biraju elektore odnosno izbornike. Elektori koji su najčešće predstavnici dveju najvećih partija, republikanske i demokratske, se zaklinju odnonsno obavezuju, da će glasati za određenog predsedničkog kandidata. Kroz istoriju se dešavalo, kao uostalom i na izborima 2016. godine, da kandidat dobije izbore na osnovu većeg broja elektorskih glasova a da zapravo ima manji broj glasova birača.

3.2.Ovlašćenja predsednika SAD

Kao i u ostalim oblastima uređenja države ni predsednikova ovlašćenja nisu izričito i iscrpno predviđena Ustavom. Zbog različitih tumačenja u praksi, nije uvek lako utvrditi da li predsednik deluje u okviru svojih ovlašćenja. Međutim, institucija predsednika predstavlja jednu od najmoćnijih i najznačajnijih u celom sistemu, s toga njemu pripadaju i odgovarajuća ovlašćenja, neka od njih su izričito predviđena Ustavom, te se tako u članu II predviđa da izvršna vlast pripada predsedniku Sjedinjenih Američkih Država, određuje način njegovog izbora, dužina trajanja mandata, uslovi za izbor, naknada za službu, pitanja polaganja svečane zakletve i druga.

Predsednik SAD je vrhovni zapovednik vojske i ratne mornarice, on odlučuje o pitanjima pomilovanja, šef je države i njene administracije. Snaga pozicije američkog predsednika dolazi i od velike količine finansijskih sredstava sa kojim on raspolaže, a koji mu nesumnjivo daju uticaj u oblikovanju politike SAD. Predsednik, takođe, imenuje veliki broj državnih funkcionera. U SAD ne postoji klasična vlada već predsednik sam bira grupu svojih najbližih saradnika, odnosno formira kabinet, izborom državnih sekreta i članova savetodavnih tela kojima poverava određene oblasti i resore za sprovođenje predsedničke politike. Kabinet, koji nije detaljno uređen Ustavom ili posebnim zakonom, ostavlja punu slobodu za oblikovanje od strane predsednika. Tako je broj i značaj članova kabineta rastao tokom vremena. Prvi američki predsednik, Džordž Vašington je imao kabinet od samo četiri resora dok je taj broj danas značajno veći. Predsednik bira i sudije Vrhovnog suda, koji su po pravilu članovi partija čiji je predsednik bio kandidat. Sudije, potom, ostvaruju njegove političke ciljeve u sudskoj grani vlasti. U tom smislu pod direktnom kontrolom predsednika a radi sprovođenja njegove politike može se naći i više hiljada ljudi. Sa druge strane

on je i šef administracije, na čelu sistema velikog broja institucija koji čini i do nekoliko miliona ljudi.²⁵ On je istovremeno i lider vladajuće partije, ovo mu, ukoliko ima i većinu u oba doma kongresa i sudstvu omogućava ostvarivanja skoro svih političkih ciljeva.

Još od nastanka države, funkcija predsednika je bila predmet rasparava i kontroverzi. Tokom istoriju razlikovala su se tri stanovišta o položaju predsednika, jedni su smatrali da su ovlašćenja predsednika nedovoljna, naročito danas u politički i ideološki složenom i podeljenom svetu, drugi su za zadržavanje postojeće situacije, gde su ovlašćenja predsednika sasvim dobro odmerena i gde nema potrebe za većim promenama, dok se treći zalažu za ograničenje njegove moći.²⁶ Predsedničkoj funkciji se zamera prevelika koncentracije moći i klizanje u samovlju, nedovoljno mehanizama za kontrolu ove grane vlasti i neposotajnje kontrabalansa. Predsednička funkcija u mnogome zavisi i od same ličnosti predsednika koji kako pojedini istoričari navode nisu bili „intelektualci teške kategorije“. Ovo je vodilo i donošenju ishitrenih i često ne tako promišljenih odluka koje su sa sobom nosile posledice. Kritičari predlažu jačanje Kongresa, u tom smislu, stvaranje bolje organizacije i uređivanje adiministrativno-birokratskog aparata. Osloboditi poslanike suvišnih zadataka i opterećenja kako bi mogli da se posvete značajnijim političkim pitanjima.

„Novije iskustvo SAD i sveta sa američkim predsednicima to najbolje pokazuje. Nestabilna psihička priroda dvomandatnog američkog predsednika, ispunila je poslednju deceniju XX veka dozom akutne infatilne prepotencije, narcisoidnosti i hazarderstva u kojima se prepliću grandiozni planovi američko planetarno-kosmičkog hegemonizma. Prikriveni psihopatski porivi destrukcije, blazirane goropadnosti i zajedljivosti, nastojanja da se po svaku cenu disciplinuju nedovoljno pouzdane ili nedovoljno poslušne zemlje predstavlja ozbiljnu smetnju ne samo za stvaranje ili održavanje adekvatnog imidža jedne takve, velike i prosperitetne države kakve su SAD već i za mogući demokratski razvoj savremenog sveta“²⁷ Ovakva analiza dr. Vasovića u potpunosti je primenljiva i na sve Američke predsednike XXI veka, sve to daje povoda da velika i demokratska Amerika povede više računa o svojim predsednicima nego njeni predsednici o njoj.²⁸

---

²⁵ <https://www.bls.gov/careeroutlook/2014/article/mobile/federal-work-part-1.htm>

²⁶ R.A. Dahi, *Politics, Economics, Welfare*, 1976, p.321.

²⁷ V.Vasović, *Savremene demokratije*, Beograd, 2012, str. 201.

²⁸ Ibid. str. 202.

Predsednik SAD se često smatra srcem političkog sistema Amerike. On predstavlja prersonifikaciju nacionalnih interesa i ponosa. Mediji često plasiraju sliku hrabrog, odlučnog, aktivnog i narodnog čoveka koji alturistički upravlja državom. U medijima predsednik je često prikazan sam, naročito u trenucima rešavanja velikih domaćih ili međunarodnih kriza. Ljubav i pažnja koju Amerika posvećuje svojim predsednicima možda je i najbolje oličena u spomeniku Maunt Rašmor, u Južnoj Dakoti, gde su u planini isklesana lica četiri američkih predsednika Vašingtona, Džefersona, Linkolna i Ruzvelta. Ovaj veliki poduhvat trajao je od 1927 do 1971. a ovaj spomenik oslikava veličinu kojom se predstavljaju, pažnju kao i slavu koju američki predsednici uživaju u američkom društvu.

3.3.Potpredsednik

Funkcija potpredsednika jedna je od najmanje poznatih i istraženih, često ignorisana od strane javnosti. Ovu funkciju su kroz istoriju obavljale mnoge značajne ličnosti, a četrnaest potpredsednika je kasnije obavljalo i predsedničku funkciju. Ono što je karakteristično za potpredsednike je da su to ličnosti sa velikim političkim ambicijama i generalno većim iskustvom u javnoj službi od predsednika države. Za neke je to bio samo sledeći korak do predsedničke funkcije, dok su drugi ovu funkciju obavljali sa aspekta iskustva, kao analitičari i savetnici, ali i iskoristili da to bude miran način za završetak političke karijere. Većina bivših potpredsednika su u svojoj karijeri obavljali visoke funkcije bilo da su to administrativni položaji, članstvo u Kongresu ili su bili guverneri država. Ovu funkciju su obavljali ljudi sa velikim životnim i profesionalnim iskustvom, najčešće u svojim 50-im ili 60-im godinama.

Sama funkcija potpredsednika nije postojala u periodu Konfederacije. Ovo mesto bilo je prepuštano kandidatu sledećem po broju glasova u trci za predsednika. To je stvaralo velike probleme s obzirom da se radi o kandidatima sa suprotstavljenim politikama i interesima. Kako je opisano, i pod uticajem Aleksandra Hamiltona, u njegovom delu „Federalistički spisi“ funkcija Zamenika guvernera (*Lieutenant Governor*) koji je biran od strane naroda, predsedavao senatom i predstavljao ustavom određenog naslednika Guvernera, tako se postupalo i u sličnim situacijama, preslikavanjem, gde je taj odnos izjednačen sa odnosom predsednika i potpredsednika kao njegovog naslednika, a kako je to predviđeno članom II Ustava u slučaju smrti, ostavke i drugih razloga. Sam Ustav je na vrlo uopšten način predvideo prelaz „ovlašćenja i moći“ predsednika, da li će ona biti u punom obimu, zatim pitanja dužine vršenja predsedničke funkcije od strane potpredsednika,

da li do kraja mandata ili održanih sledećih izbora. Još jedno od neodređenih pitanja je bio problem nasleđivanja potpredsednika. Ovaj problem je donekle rešen donošenjem Zakona o sukcesiji predsednika. Kako je zvanično potpredsednik predsedavajući Senata, i ako praktično nije njegov član, zakonom je određeno da funkciju predsednika u liniji za nasleđivanja vrši upravo predsednik Senata *pro tempore* a nakon njega predsedavajući donjeg doma Kongresa. Položaj potpredsednika dodatno je regulisan 1967. godine kada je donet XXV Amandman kojim se između ostalog određuje i način, redosled nasleđivanja funkcija, a kao najvažnija izmena dato je ovlašćenje predsedniku da uz saglasnost Kongresa predloži novog potpredsednika u slučaju upražnjenog mesta.

Prva dva potpredsednika su po mnogima najzaslužnija za istorijsko oblikovanje ove funkcije. Tokom celog XIX veka položaj i količina uticaja su zavisli od same ličnosti potpredsednika, njegove moći u Senatu. Kasnije je tokom XX veka ova funkcija prerasla u čisto izvršnu, te je tako potpredsednik integralni član administracije predsednika. Njegova predsedavanja Senatom imaju ceremonijalnu ulogu. Funkcija potpredsednika je izričito predviđen i uređena istim članovima Ustava kao i funkcija predsednika. Tako se potpredsednik bira na četvorogodišnji mandat od strane elektora na izborima, predložen na glasačkom listiću kao pratilac glavnog kandidata. Najvažnija uloga potpredsednika SAD je da je on prva osoba koja stupa na dužnost predsednika u slučaju smrti, ostavke, opoziva i drugih razloga, zbog kojih predsednik više ne može da obavlja tu funkciju. Kroz istoriju ovo je najčešće bio slučaj kao posledica atentata a poslednji put 1974. nakon ostavke predsednika Niksona i afere Votergejt a potom preuzimanja vlasti od strane tada potpredsednika Džeralda Forda.

Potpredsednik je po Ustavu predsedavajući gornjeg doma Kongresa, ovo je više ceremonijalna funkcija ali on u tom svojstvu može da glasa u Senatu. Ovo ovlašćenje je bilo značajnije ranije, pre postojanja pravila supervećine kada je glas potpredsednika bio presudan u presuđivanju izjednačenog glasanja. Potpredsednik takođe ima i pravo zakonodavne inicijative. On je često i ključna ličnost koju predsednik postavlja za lobiranje i zagovaranje administracije kako bi lakše obezbedio većinu odnosno omogućio da se određeni zakon, važan za predsednika, donese. On je predsednikov savetnik po brojnim pitanjima, u slučaju odsustva, menja i predstavlja predsednika na sastancima sa liderima drugih zemalja, međunarodnih organizacija i slično.

3.4.Kabinet

U sistemu podele vlasti, predsednik bira članove svog kabineta i oni su njemu direktno odgovorni a sa druge strane predsednik može biti odgovoran pred Kongresom. Samim tim članovi kabineta ne mogu biti istovremeno i članovi Kongresa. Član II odeljak 2 Ustava SAD predviđa da je kabinet savetodavni komitet predsednika koji on bira, a koji mu pomaže u radu. Sve odluke i delanja kabineta predstavljaju odluke samog predsednika čiju saglasnost kabinet mora da dobije. Osnovne nadležnosti i uloge koje kabinet obavlja možemo odrediti kao administrativne, savetodavne i zakonodavne, u smislu pripremanja nacrtu zakona, priprema izveštaja koje predsednik podnosi u tzv. „Govoro u o stanju nacije“ kao i obezbeđivanje ostalih informacija koje predsedniku mogu biti od značaja.

Kabinet se sastoji od 15 glavnih departmana koji su izričito predviđeni zakonom, na njihovom čelu se nalaze lica sa titulom Sekretara, osim departmana pravosuđa na čijem čelu se nalazi Državni pravobranilac. Između kabineta odnosno departmana kao dela izvršne vlasti može se povući paralela sa Vladama i Ministarstvima kakva postoje u evropskoj tradiciji. Za obavljanje poslova iz njihovih resora, detaljni budžet izglasan pred Kongresom, dodeljuje se svakome od njih. Sekretari departmana su automatski i članovi predsednikovog kabineta. Pojedini departmani u svom portfllju obavljaju više poslova, te se tako na primer Departman unutrašnjih poslova bavi i pitanjima Nacionalnih parkova, Geološkim pitanjima, pitanjima prava Indijanaca itd. Iako načelno ravnopravni, departmani se razlikuju po veličini njihovih budžeta, nadležnostima koje imaju pa čak i pažnje koju im poklanjaju mediji. U praksi predsednik postavlja svoje ljude od poverenja u najznačajnijim departmanima. Ovde možemo izdvojiti Stejt department (ministarstvo inostranih poslova), odbrane, finansija i pravde. Pored departmana postoje i kancelarije na nivou kabineta koje se bave specijalizovanim pitanjima, kao što su Šef Kabineta Bele kuće, Ambasador SAD pri UN-u, direktor Centralno-obaveštajne agencije (CIA), direktor Nacionalne obaveštajne službe i drugi. Diskreciono je ovlašćenje predsednika da li će predsednici tih agencija biti i članovi njegovog kabineta.

U okviru izvršne grane vlasti razlikujemo i Nezavisne izvršne agencije, one su slične kabinetskim departmanima, njihove direktore postavlja predsednik kojima su direktno odgovorni. Njihov izbor mora biti potvrđen od strane Kongresa. Osnovna razlika između ovih agencija i departmana je značajno manji obim nadležnosti i pitanja kojima se one bave. Neke od najpoznatijih

su Agencija za zaštitu životne sredine (EPA), Nacionalna vazduhoplovna svemirska administracija (NASA), Uprava za socijalno osiguranje (SSA) i druge. Kroz istoriju neke od izvršnih agencija su tokom vremena postale zasebni departmani kao što je bio slučaj kada je Agencija za veterane prerasla u Departman za pitanja veterana.

Pored Kabineta, predsednik Frenklin Delano Ruzvlet je 1939. godine posebnim Zakonom o reorganizaciji državnog aparata osnovao „Izvršnu kancelariju predsednika“. Ona je u početku predstavljala skup dobro organizovanih i koordiniranih organa, tela i službi. Vremenom se njen broj od desetak povećavao, a njihova ovlašćenja su bivala sve šira. Neke od najvažnijih su Služba Bele kuće, Veće ekonomskih savetnika, Biro specijalnih savetnika za trgovinske pregovore, Biro za upravljanje i budžet, Biro za administraciju, Biro za zaštitu životne sredine, Nauku i tehnologiju i drugi. Ovde treba izdvojiti i Savet za nacionalnu bezbednost u čiji sastav pored predsednika i potpredsednika države ulaze i državni sekretar, sekretar odbrane, šef Generalštaba i direktor Centralne obaveštajne agencije (CIA). Na jačanje vankabinetskih snaga veliki uticaj je imao predsednik Džon Kenedi koji je koristio tzv. specijalne, male gurpe (*task forces*) za rešavanje određenih pitanja i problema. Međutim, ovakav način rada doveo je samo do još veće razmrvljenosti i haotičnosti administracije, problem sa kojim su se mnogi naredni predsednici poput Niksona borili. Porast i jačanje vankabinetskog uticaja doveo je do potiskivanja Kabineta u drugi plan. Kabinet je u prvom planu na udaru javnosti i odgovornosti, dok je vankabinetski aparat zapravo taj koji donosi sve odluke, ali ne snosi nikakvu odgovornost za njihovo sprovođenje i posledice.

Vankabinetski sistem čine i brojne regulativne komisije, nezavisne agencije i korporacije. Kao posebna vrsta organa koji imaju posebnu organizaciju i relativnu autonomiju. Ovde se izdvajaju regulativne komisije koje predstavljaju kolektivno telo od desetak članova i koje se osnivaju na određeno vreme. Svrha stvaranja ovakvih operativnih tela bila je povećanje fleksibilnosti i efikasnosti u određenim oblastima koje zahtevaju brzo i ažurno delovanje bez prevelike formalnosti i procedure.²⁹ Ove komisije deluju u oblastima zaštite konkurencije, rešavanja sporova između poslodavaca i radnika, zaštite od finansijskih manipulacija i prevara, uređivanje industrijske aktivnosti i drugih.

---

29 M. J. Breger, G. J. Edles, *Independent Agencies in the United States: Law, Structure, and Politics*, 2015, p. 16.

Poslednjih decenija i pored funkcionalnog i finansijskog jačanja države nije došlo do homogenizacije i jačanja administrativnog aparata. U sistemu SAD ne postoji kompaktni i čvrsti državni aparat. Kabinet odnosno ministarstva sastavljeni su od promenljivih funkcionera i službenika koji često prelaze iz državne službe u privatne institucije, šireći svoj uticaj. Uz to političke partije često donose arbitrarne odluke zarad brzih političkih poena a koji dalje urušavaju državni aparat. Iako je zvanično još 1923. godine uveden sistem zasluga (*merit system*) prilikom vršenja državne službe i dalje postoji veliki broj visokih državnih službenika koji su postavljeni van komisije ili na netransparentan način. Ova pojava je naročito karakteristična na nivou država članica i lokalnih zajednica. Pored toga, izvršna vlast koja je razučena je stalno pod udarom ranih interesnih grupa, lobista, pa čak i samih kongresmena koji zbog koncentracije moći i uticaja ostvaruju deo svojih političkih interesa. O ovoj pojavi govori se kao o „podvladi“ (*sub-government*)³⁰. Kritičari američke administracije navode da je glavna njena odlika danas haotičnost, nedovoljna efikasnost, nestabilnost i nedovoljna profesionalnost. Sve ovo predstavlja podlogu za uticaj moćnih ekonomsko-finansijskih korporacija, vojnih krugova i političkih struktura na institucije američkog sistema.

4. SUDSKA VLAST

Svojestvenost američkog prava ogleda se i u njegovoj organizaciji sudova. Još je Aleksis de Tokvil u svom delu „*O demokratiji u Americi*“ rekao: „*ono što stranac shvati s najviše muke u Sjedinjenim Državama jeste organizacija sudova*“.³¹ Pravosudni sistem SAD nastao je kao rezultat ustavnog uređenja ove države, ovaj sudski sistem možemo podeliti u dve grupe. Posledica je različite strukture i položaja organa vlasti svake države članice. Tako razlikujemo federalno sudstvo, odnosno sudstvo savezne države, uključujući tu i Vrhovni sud koji odlučuju po pitanjima povrede ustava i zakona federacije i drugu grupu koju čine državni sudovi, kao deo sudskog sistema svake države članice i koji se javljaju kao niži sudovi. Međutim, samo pitanje uređenja sudova, njihovih položaja i nadležnosti razlikuje se od države do države. Prema članu III Ustava SAD, zakonodavstvo se ovlašćuje na organizovanje sudskog sistema zajedno sa Vrhovnim sudom na čelu piramide ove grane vlasti.

---

30 F. R. Baumgartner, J. M. Berry, M. Hojnacki, B. L. Leech, D. C. Kimball, *Lobbying: „Policy Change and Lobbying“*, 2009. p.62.

³¹ A. Tokvil, *O demokratiji u Americi*, Novi Sad, 2002, str.78

4.1. Organizacija sudova

Celokupan sudski sistem uopšteno je postavljen Članom III, Odeljak 1, Ustava SAD³². Ovaj član vrlo kratko definiše pitanja koja se tiču organizacije sudstva. Iz njega se izvode sva rešenja, ali i delikatni problemi federalizma.³³ Pravosudni sistem u SAD određen je državnim organizacijom i teritorijalnom podelom države. Kako su SAD federacija sastavljena od pedeset država članica, i sistem organizacije pravosuđa je organizovan na više nivoa. U prvom stepenu sude 94 Savezna okružna suda, najmanje po jedan za svaku državu, uključujući i Portoriko, Distrikt Kolumbija, Devičanska ostrva, Guam i Severna Marijanska ostrva.³⁴ U drugom stepenu postupaju Apelacioni sudovi kojih ima trinaest. Svi okruzi su podeljeni na dvanaest oblasti i svaka ima svoj Apelacioni sud. Trinaesti sud je Apelacioni sud Savezne države. Apelacioni sudovi sude po žalbama na presude sudova sa svojih teritorija, Apelacioni sud Savezne države nije teritorijalno ograničen već može da sudi u svim sporovima iz svoje stvarne nadležnosti. Ovde spadaju i brojni apelacioni sudovi specijalizovane nadležnosti. Između ostalih ovde ubrajamo i Sud prava SAD, Sud carina i patentnih žalbi, Sud carine SAD, Vojni sud apelacije, Sud za međunarodnu trgovinu SAD, Apelacioni sud za tužbe veterana i druge specijalizovane agencije i tribunale. Ovi sudovi takođe primenjuju Ustav i zakone SAD kao i federalne propise u skladu sa potrebama konkretnog spora. U trećem stepenu postupa Vrhovni sud kao najviša sudska instanca u zemlji.

U pravosudnom sistemu razlikujemo dve kategorije sudija i to sudije državnih sudova i sudije na nivou federalnih sudova uključujući tu i Vrhovni sud. Sudije državnih sudova su dakle i sudije apelacionih sudova, vrhovnog suda svake države članice, bilo da su oni opšte ili posebne nadležnosti. Međutim pravila koja se tiču njihove organizacije, načina izbora ili pravila postupka se razlikuju od države do države, te ne možemo govoriti o jednom standardnom principu. Čak i po dužini mandata postoje razlike te se tako u najvećem broju slučajeva sudije biraju na mandat od šest do četrnaest godina (izuzetak predstavlja Distrikt Kolumbija sa petnaest godina), u državama Masačusets i Portoriko funkcija se može obavljati do sedamdesete godine života a u državi Rod Ajlend na primet, do kraja života.³⁵ Što se tiče načina izbora sudija, ni ovde ne postoje uniformna pravila, ali možemo ih podeliti na četiri osnovna i to: Politički način izbora, gde se kandidat za

---

³² http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf

³³ W.O. Douglas, *We the Judges*, 1957, p. 45.

³⁴ <https://www.uscourts.gov/about-federal-courts/court-role-and-structure>

³⁵ <https://www.bjs.gov/index.cfm?ty=tp&tid=26>

funkcije sudije bira, kao zvanični predstavnik političke partije, sa njegovom političkom opredeljenošću jasno naznačenoj na glasačkom listiću. Drugi način izbora je nepolitički, gde i ako postoji njegova partijska opredeljenost, ona nije naznačena na glasačkom listiću. Sledeći način je imenovanje od strane posebno formirane komisije, a koja nakon izvršene procene dostavlja izveštaj o kandidatima guverneru te države koji vrši imenovanje, i poslednji način jeste direktno imenovanje od strane guvernera ili zakonodavnog tela, bez učestvovanja komisije. Pitanja uslova za izbor sudija se takođe razlikuju od države do države, te se kao uslovi javljaju: dužina prebivalište u državi za čiji se sud bira a koje se dalje razlikuje po dužini trajanja od 90 dana do 10 godina, zatim godine života gde je minimalna starost propisana na 18 odnosno 21 godinu života, ovo pravilo je međutim dopunjeno uslovom da kandidat ima pravničko obrazovanje ili da je član advokatske komore, pa sve do gornje starosne granice koja se kreće između 70 i 75 godina. Što se tiče godina staža odnosno radnog iskustva u struci, profesionalne kvalifikacije i drugih, pravilo je da kandidati imaju pravničko obrazovanje, budu članovi komora odnosno imaju licencu a broj godina u praksi se kreće od 5 do 10 godina, ali i druge kvalifikacije kao na primer posao predavača na pravnom fakultetu mogu biti od uticaja.

Pitanje političkog načina izbora sudije izaziva nesuglasice u američkoj nauci i praksi. Jasno iskazivanje njihove političke opredeljenosti prilikom izbora nužno postavlja pitanje njihove nezavisnosti. Naročito posmatrano sa aspekta evropskog kontinentalnog prava, ovakav način izbora otvara mogućnost za nepristrasnost sudija, ali ono se ne može posmatrati bez istorijskih, pravnih i političkih razloga koji su doveli do ovakog načina izbora sudija. Da bi se negativne strane ovakvog načina izbora predupredile sedamdesetih godina prošlog veka, a na inicijativu Američke advokatske komore donet je Kodeks ponašanja sudija.³⁶ Između ostalog ovim Kodeksom se određuju i pravila ponašanja kandidata tokom kampanje, gde se zabranjuje javno objavljivanje mišljenja sudije o spornim pravnim i političkim pitanjima, takođe, kandidati ne smeju unapred obećavati da će donositi određenu vrstu presuda po određenim pitanjima.

---

³⁶ https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/resources/judicial_ethics_regulation

4.2. Prestanak funkcije

Kada govorimo o prestanku sudijske funkcije ni ovde ne postoje jedinstvena pravila. Do prestanka dolazi u slučaju penzionisanja, ostavke, smrti ili u slučaju razrešenja. Do razrešenja može doći zbog opoziva, na osnovu odluke zakonodavnog tela ili glasanjem o opozivu. Opoziv na nivou države postoji gotovo u svim državama SAD. Postupak se pokreće u Predstavničkom Domu, odnosno držanom Senatu. Do opoziva dolazi u slučajevima postojanja nemoralnosti sudije, izvršenja „ozibljnog zločina“, ali se u praksi ovaj metod retko koristi. Sledeći način je razrešenje na osnovu odluke zakonodavnog tela, često i uz pristanak guvernera, a na osnovu glasanja. Razlozi razrešenja su takođe široko postavljeni. Poslednji način jeste ograničavanje izbornog glasanja radi opoziva. Ovaj postupak se najčešće pokreće peticijom od strane glasača, koji se potom predaje nadležnom organu koji nakon što utvrdi da postoji većina, razrešava sudiju.

4.3. Savezni sudovi

Pravila za izbor sudija saveznih sudova određena su članom II odeljak 2. Ustava SAD.³⁷ Na osnovu ovog člana, sledi, da predsednik SAD imenuje sudije federalnih sudova uz pretodno pribavljeno mišljenje odnosno pristanak na imenovanje kandidata od strane Senata. Na osnovu člana III odeljak 2.³⁸ Ustava SAD mandat sudija traje „dok se primereno vladaju“. Ovo međutim ne znači da sudije moraju vršiti svoju funkciju doživotno. Njihova funkcija prestaje odlaskom u penziju, razrešenjem, opozivom, u slučaju smrti i drugih. Tumačenjem navedenog člana Ustava, ne postoje izričiti preduslovi koji se odnose na stručne kvalifikacije, godine starosti ili staža za imenovanje sudija federalnih sudova. Ipak u praksi kandidati moraju imati iskustvo od najmanje 10 godina, moraju uživati određeni ugled kao advokati, tužioci, sudije nižih sudova ili profesori prava.³⁹ Od presudnog uticaja je njihovo političko angažovanje. Kako se imenuju od strane predsednika, kao političkog subjekta, njihov raniji stranački angažman, političke aktivnosti ili izneti stavovi i mišljenja od velikog su uticaja za njihov izbor. Predsednik, Senatu predaje listu kandidata za sudije saveznih sudova a nakon pribavljenih preporuka Ministarstva pravde. U praksi, predsednik SAD više pažnje poklanja imenovanju sudija Vrhovnog suda, dok se pitanje imenovanja sudija federalnih sudova uglavnom prepušta senatorima ili lokalnim partijskim liderima. Kao

---

³⁷ <https://constitutionus.com/>

³⁸ *ibid*

³⁹ https://www.uscourts.gov/understand03/con-tent_5_0.html

razlozi za ovo, navode se veliki broj sudija sa čijim biografijama predsednik praktično ne može da se upozna odnosno daleko bolje poznavanje situacije od strane senatora na lokalnom nivou.

Sam postupak kreće od Ministarstva pravde, odnosno posebnog Odeljenja za pravnu politiku, koje ispituje opšte kriterijume za obavljanje sudijske funkcije kandidata. Vršiti se detaljno ispitivanje i provera, njihove biografije, vladanja, odluka koje su donosili u vršenju drugih funkcija, politički angažman, finansijski položaj, procena zdravstvenog stanja i drugih pitanja iz njihovog privatnog i poslovnog života. Ovi podaci se potom predaju predsedniku. Na osnovu njih on odlučuje hoće li nominovati kandidate. Ukoliko predsednik odobri nominaciju, svi podaci se prosleđuju gornjem domu Američkog parlamenta. Dakle pred Senatom se sprovodi postupak potvrde kandidata. Formira se poseban Odbor za pravosuđe koji ima 22 člana.⁴⁰ Po pravilu odnos snaga u Odboru prati odnos političkih snaga u Senatu, što olakšava potvrđivanje nominacija. Odbor vrši saslušanje kandidata, koji daju odgovore na pitanja i druge izjave, saslušavaju se svedoci koji mogu biti za ili protiv nominacije. Nakon održanog saslušanja, dolazi do glasanja, gde se prostom većinom odlučuje o prosleđivanju nominacija Senatu. Negativne preporuke se po pravilu vraćaju predsedniku. Za potvrdu nominacije potrebna je većina u Senatu. Nakon date saglasnosti Senata, predsednik potpisuje poseban ukaz kojim se kandidat zvanično postavlja na sudijsku funkciju.

4.4. Prestanak funkcije Saveznih sudija i značaj

Postupak opoziva sudija federalnih sudova regulisan je članom II odeljak 1 i 4. Ustava SAD. Ovim članom predviđa se dvostepeni postupak za opoziv sudija.⁴¹ Postupak se pokreće podnošenjem optužbe tzv *impeachment* od strane Predstavničkog doma, koji o tome glasa većinom članova. U drugom stepenu, postupak se odvija pred Senatom gde se o opozivu sudije odlučuje kvalifikovanom, dvotrećinskom većinom članova Senata. Osnovni koji su izričito predviđeni Ustavom za pokretanje postupka opoziva jesu, izdaja, mito ili druga ozbiljna krivična dela. Ovaj poslednji je široko postavljen, ali se u praksi tumači kao gruba zloupotreba položaja ili ozbiljni propusti u radu.

Osnovna razlika između evropskih i američkih državnih sudija jeste njihova politička angažovanost. Ne postojanje detaljnih pravila o postupku njihovog imenovanja, mandata, postupka

---

⁴⁰ <https://www.judiciary.senate.gov/about/members>

⁴¹ <https://constitutionus.com/>

ili razrešenja, već njihovo posredno izvođenje tumačenjem ustava. Stalnost sudijske funkcije, koja načelno treba da obezbedi nezavisnost ali i uticaj politike odnosno volje glasača, kao pravno nestručnih lica na dužinu trajanja mandata. Sa druge strane rezultati rada koji moraju biti javno dostupni, te profesionalni, moralni i drugi kvaliteti kandidata predstavljaju korektiv prilikom izbora. Slično je i sa sudijama federalnih sudija, gde se kao korektiv političkom uticaju postavljaju jako visoki profesionalni i moralni standardi.

4.5. Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država

Vrhovni sud SAD (*The Supreme Court of the United States*) je najviša instanca sudske vlasti u SAD. Osnovan je 1789. godine sa sedištem u Vašingtonu. Centralnu ulogu koju ovaj organ zauzima u sudskoj grani vlasti odraz je odnosa međuzavisnosti koji postoji u američkom političkom sistemu. Celokupna američka istorija, kao i najznačajnije reforme, bile one političkog, ekonomskog ili socijalnog karaktera mogu se pratiti kroz istoriju presuda Vrhovnog suda. Međutim glavna uloga Vrhovnog suda u SAD je zaštita Ustava, on ima pravo da proglasi ništavim svaki pravni akt koji nije u skladu sa Ustavom SAD. Članove suda postavlja predsednik uz saglasnost enata. Oni svoju nezavisnosti vuku iz neograničene dužine mandata, jasno određenim nadležnostima ali i precedentnom pravnom sistemu. Vrhovni sud SAD, gledajući iz perspektive evropsko-kontinentalnog prava, možemo predstaviti i kao svojevrsnu kombinaciju ustavnog, kasacionog i apelacionog suda. Sudska vlast na čelu sa Vrhovnim sudom je jedna od tri ravnopravne i međuzavisne grane vlasti. U periodima nastanka države, pisci američkog ustava su insistirali na nezavisnosti sudstva kao i osiguranju te nezavisnosti. Veliku istorijsku ulogu i značaj koji ovaj organ ima, po nekima možda čak i veću od ostale dve grane vlasti možemo pratiti kroz reforme, određivanje nadležnosti i presude koje je donosio Vrhovni sud a koje su oblikovale političku i socijalnu istoriju SAD. Prva sednica održana je 2. februara 1790. godine u zgradi Njujorške berze, koji je tada bio privremena prestonica zemlje.⁴²

4.6. Nadležnost

Ustav u članu III predviđa prvostepenu nadležnost Vrhovnog suda u svim predmetima u kojima se kao stranke javljaju neke od država članica SAD u kojima ima isključivu nadležnost,

---

⁴² <https://www.supremecourt.gov/about/institution.pdf>

kao i onih koji se tiču ambasadora i drugih diplomatsko-konzularnih predstavnika. U praksi prvostepeni postupci nisu tako česti, govorimo o par postupaka u toku zasedanja. Razmatranje ovih pitanja prepušta se sudiji izvestiocu, najčešće stručnjaku u oblasti kojoj pripada spor. Njegov izveštaj se potom predaje sudu u punom sastavu koji odlučuje da li će taj izveštaj prihvatiti u celini, odbiti ili učini odgovarajuće izmene.

Kao osnovna nadležnost Vrhovnog suda iz pomenute ustavne odredbe navodi se i pravo suda da odlučuje o žalbama na presude drugih sudova. To je njegova apelaciona nadležnost. Tako se ova nadležnost suda može zasnovati 1. Žalбом kojom stranka zahteva preispitivanje odluke drugostepenih sudova, bilo da je to drugostepeni civilni sud ili drugostepeni sud oružanih snaga, 2. žalбом kojom stranka traži od Vrhovnog suda rešavanje određenog pravnog pitanja o sporu koji je u toku pred nižim sudom, a od čijeg rešavanja zavisi rešenje tog spora. Naravno ova žalba je dopuštena samo ukoliko žalilac dokaže da je rešenje tog pitanja od javnog značaja i da opravdava odstupanje od nadležnosti nižih sudova. 3. Žalбом na presude prvostepenih sudova ukoliko se odluke odnose na promenu teritorijalnog važenja akata Kongresa ili zakonodavnih organa država članica, ili kada je takva žalba izričito predviđena posebnim zakonima. 4. Stranka ima pravo da pokrene spor ukoliko se prethodno iscrpljena sva pravna sredstva pred sudovima te države članice kao i kada se spor odnosi na prava koja su Ustavom SAD garantovana ili federalnim zakonom. 5. Nadležnost Vrhovnog suda mogu zasnovati i drugostepeni federalni sudovi koji traže uputstvo radi tumačenja određenog zakona ili zauzimanja pravnog stava. Ova nadležnost suda je, međutim u poslednjih par decenija retkost budući da je poslednji put korišćena 1981. godine. 6. Na kraju žalбом se može tražiti od Vrhovnog suda da izda vanredni sudski nalog, za puštanje iz neosnovanog pritvora, zabranu vršenja neke radnje ili nalog sudu da se određena radnja izvrši odnosno postupak sprovede. Međutim i ova nadležnost je retko korišćena budući da ovi nalozi mogu biti izdati i od nižih sudova.

Najvažnija nadležnost Vrhovnog suda je njegova uloga čuvara ustavnog poretka, kao i tumača, a samim tim i stvaraoца ustavnih normi. Koreni nadležnosti Vrhovnog suda imaju svoju osnovu u strahu od koncentracije moći ili prevelikog jačanja moći Kongresa koji je postojao u doba mlade federacije. Po samim rečima jednog od vodećih predstavnika federalista Aleksandra Hamiltona, Vrhovni sud će na osnovu sudskog nadzora nad zakonodavnom delatnošću Kongresa obezbediti da volja naroda, koja je izražena u Ustavu bude iznad volje jednog njegovog dela, izra-

žena u zakonodavnim aktima Kongresa.⁴³ Sa druge strane Džejms Medison, takođe istaknuti federalista istakao je neophodnost da se tumačenje i primena Ustava prepusti sudu nezavisnih sudija, ne ostavljajući time njegovu primenu u zavisnosti od ishoda sukoba ili neusklađenosti prava država članica.⁴⁴ I upravo pre donošenja federalnog ustava, vrhovni sudovi zemalja članica stavljali su van snage zakone usvojene u Kongresu, zato što su cenili da su ti zakoni u suprotnosti sa ustavima tih država članica. Oni su tvrdili da je sudska kontrola u državama članicama starija od federalnog Ustava. Ovo se menja od 1803. godine kada sudija Vrhovnog suda Džon Maršal donosi odluku u kojoj tvrdi da je obaveza Vrhovnog suda da stavi van snage svaki zakon koji je u suprotnosti sa ustavom, jer ga na to obavezuje osnovna nadležnost suda kao i zakletva koju su položili, a da se ta obaveza sastoji u stavljanju van snage svakog neustavnog zakona. Ova odluka se zasniva na stavu da narodu pripada primarno i prirodno pravo da utvrdi načela vlasti, načela koja će biti fundamentalna za federaciju i na osnovu kojih će se graditi sve pravne i političke institucije SAD. Samim tim vlast koja ustanovljava takva načela mora po svojoj prirodi biti suverena i neograničena.

Pre nego što je 1803. godine izričito formulisano, načelo sudske kontrole ustavnosti je posredno primenjivano na osnovu tumačenja iz sadržine samog ustava. Kako su odredbe ustava suviše uopštene i ne mogu se neposredno primenjivati u svakodnevnom životu, neopohodno je njegovo tumačenje od strane jedinog ovlašćenog organa da daje takva tumačenja a to je Vrhovni sud. Sami pisci ustava su formulisali ustavne norme najopštijim frazama, prepuštajući njihovu dalju, detaljniju razradu budućim okolnostima. Sama priroda ustava nalaže da njegovu sadržinu čine samo obrisi pravnog poretka, označavanjem najvažnijih delova, a da se njegova konkretna primena omogući adekvatnim tumačenjem.

Vrhovni sud SAD ima i veliki politički značaj. On, kao jedini ovlašćeni na tumačenje ustavnih normi onemogućava potpuno distanciranje sudija od tekućih političkih pitanja, i ako govorimo o načelno politički nezavisnom organu. Međutim, na osnovu same prirode precedetnog prava, i kako sudije nisu vezane izričitim slovom zakona, oni ga mogu tumačiti na osnovu svojih pravnih ali i političkih uverenja. Sudije nisu članovi partija, ne mogu učestovati u stranačkim aktivnostima ili vršiti političke funkcije, ali to ne znači da su bez uloge u političkom životu SAD. Naime, u politički relevantnim sporovima način njihovog glasanja često predstavlja zauzimanje

---

⁴³ <https://www.supremecourt.gov/about/constitutional.pdf>

⁴⁴ J. N. Rakove, *Judicial Power in the Constitutional Theory of James Madison*, 2002, p.1514.

određenog političkog stava. Takođe, sam način izbora sudija odnosno popunjavanje upražnjenog mesta koje je u nadležnosti predsednika SAD doprinosi politizaciji ove funkcije. Svaki predsednik, odnosno njegova administracija nastoji da obezbedi takav sastav suda koji će podržavati njegovu politiku. Sudije se uobičajeno u javnosti dele u tri struje političkog spektra i to na konzervativce, liberale i umerene. A u trenutnom sastavu, prevagu imaju konzervativci sa pet naspram četiri liberala.⁴⁵

4.7. Organizacija suda

Kako Ustav SAD ne predviđa izričito nadležnost Vrhovnog suda, na isti način ne postoji ni jedna norma koja se tiče njegove organizacije i sastava. Iz tog razloga je Senat 1789. godine doneo Zakon o sudstvu. Ovim zakonom je izvršena teritorijalna podela nadležnosti sudstva i imenovano sedište Vrhovnog suda u tadašnjoj prestonici unije. Zakonom je određeno da sud čine vrhovni sudija i pet (pridruženih)⁴⁶ članova suda. Tokom istorije broj sudija je rastao zajedno sa proširivanjem državne teritorije a samim tim i sudskih okruga. Danas sud čini veće od devet sudija i to vrhovni sudija i osam članova suda. Za zasnivanje kvoruma potrebno je da u radu učestvuje šest sudija, bez obzira da li toj sednici prisustvuje vrhovni sudija. Na osnovu Ustava SAD, predsedniku pripada ovlašćenje na imenovanje članova Vrhovnog suda. On ovo čini nakon pribavljene saglasnosti od strane Senata. Za imenovanje je potrebna saglasnost volja i Predsednika i Senata, ali razlika je u vrsti saglasnosti. Naime, predsednik je taj koji ima izričito ovlašćenje na imenovanje dok Senat može da odluči pozitivno ili negativno o predloženom kandidatu, ali bez prava imenovanja. Na ovaj način izvršna vlast vrši kontrolu nad personalnim sastavom suda u znatno većoj meri od gornjeg kongresnog doma. Sa druge strane kako Vrhovni sud ima ovlašćenje da stavi van snage svaki zakon za koji smatra da je u suprotnosti, njemu pripada i uticaj odnosno kontrola američke politike. Iz tog razloga, svi američki predsednici su zainteresovani za imenovanje onih sudija odnosno obezbeđivanje one većine u Sudu koja će im omogućiti sprovođenje njihovih ideoloških i političkih agendi.

---

⁴⁵ <https://www.axios.com/supreme-court-justices-ideology-52ed3cad-fcff-4467-a336-8bec2e6e36d4.html>

⁴⁶ (Associate Justice of the Supreme Court of the United States)

Ustav ne postavlja formalne uslove za kandidate, predsednik načelno može imenovati bilo koje lice, naravno po dobijanju potvrde od strane Senata. Postupak ocene kandidata od strane Senata privlači veliku političku i opštu pažnju javnosti. Postupak se odvija pred posebnim Odborom za pravosuđe (Senate Judiciary Committee) u okviru Senata, gde se vrši saslušavanje kandidata, odnosno ispitivanje njegove podobnosti. Na kraju saslušanja donosi se izveštaj koji može biti pozitivan, neutralan ili negativan i prosleđuje se plenarnom sazivu Senata. Izveštaj se potom ramatra na planarnoj sednici Senata i privhata se ili odbija prostom većinom glasova. Izuzetno, u slučaju da Senat ne zaseda, predsednik može privremeno imenovati člana Vrhovnog suda i bez pribavljenog mišljenja odnosno saglasnosti Senata. Ovako imenovani sudija vrši dužnost samo do narednog zasedanja Senata, ali nikada duže od dve godine.

Što se tiče dužine mandata sudija ona je određena Ustavom SAD u članu III odeljak 1. gde se kaže da će sudije vršiti svoju dužnost sve dok god se dobro vladaju⁴⁷. Iz ovako široke formulacije protumačen je doživotni mandat sudija koji predstavlja najveću garanciju njihove nezavisnosti, odnosno nezavisnosti sudstva od drugih grana vlasti. Položaj sudije prestaje u slučaju ostavke iz bilo kog razloga, bili oni lične, institucionalne ili političke prirode. Tako neke sudije biraju da se povuku sa funkcije u toku trajanja mandata administracije kojoj su naklonjeni kako bi joj ostavili dovoljno prostora da izabere drugog sudiju koji će deliti njene političke stavove. Zatim mandat prestaje i dobrovoljnim penzionisanjem, u slučaju smrti ali i opozivom od strane Kongresa. Istim članom Ustava predviđa se i naknada za obavljanje ove funkcije čime se dodatno obezbeđuje nezavisnost. Plata je time Ustavom zagarantovana i ni u kom slučaju se ne može smanjivati. Ona je precizno određena zakonom i svake godine se usklađuje.⁴⁸

4.8. Postupak

Sud u svojim zasedanjima poštuje brojne istorijske formanoosti i teatralnosti. Tako se poštuje i raspored sedenja po kojem vrhovni sudija sedi na stolici koja se nalazi na sredini sudskog stola, sa njegove desne strane sedi najstariji sudija, sa leve drugi po starešinstvu i tako do kraja stola gde sedi najmlađi član suda. Sudije takođe iznose svoje stavove i glasaju po starešinstvu. Na nejavnim sednicama najmlađi članovi obavljaju tehničke poslove. Sudije tokom zasedanja nose

---

⁴⁷ http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf

⁴⁸ <https://www.ntu.org/foundation/tax-page/salaries-for-members-of-congress-supreme-court-justices-and-the-president>

tradicionalne crne ogrtače, danas se pored njih ovog načina odevanja drže samo službenici Ministarstva pravde kao i advokati koji zastupaju vladu ili njene organe. Vrhovni sud SAD počinje sa radom prvog ponedeljka u oktobru i radi do početka jula sledeće godine.

Na osnovu Zakona o pravosuđu iz 1925. godine nadležnost Vrhovnog suda je diskrecione prirode, odnosno sud po svojoj oceni odlučuje da li će uzeti određeni spor u razmatranje. Žalba ne predstavlja subjektivno pravo stranke u sporu već samo mogućnost o kojoj odlučuje Vrhovni sud. Na osnovu člana 273. st. B ovog zakona sud će prihvatiti samo onu žalbu o kojoj se izjasne četiri člana Vrhovnog suda.⁴⁹ Na ovaj način sprečena je prenatrpanost Suda predmetima koji su od malog značaja, jer se smatra da će sudije prihvatiti samo one slučajeve koji su od pravnog ili političkog značaja. Međutim i pored ovih diskrecionih ovlašćenja suda, kroz istoriju je zabeležena tendencija porasta broja predmeta o kojima se odlučuje. Tako je taj broj posle Drugog svetskog rata bio 1460 dok je danas taj broj oko 7.500 zahteva od kojih se pokreće približno 150 slučajeva.⁵⁰ Kako nijedan sudija ne može biti upoznat sa pojedinostima ovolikog broja predmeta od osamdesetih godina prošlog veka, obradu predmeta vrši posebno formiran zajednički tim za obradu predmeta koji je sastavljen od sekretara svih sudija. Ovaj tim sastavlja izveštaj sa svim pojedinostima predmeta koji dostavljaju sudijama, na ovaj način je ubrzan rad suda, ali je sa druge strane prema kritičarima onemogućilo sticanje personalnog uvida sudija u većinu predmeta o kojoj treba da odluče. O prihvatanju ili odbijanju žalbe Vrhovni sud odlučuje u jednoj rečenici bez obrazloženja.

Samoj usmenoj raspravi prethode pismene izjave u kojoj stranke navode svoje argumente uz adekvatno obrazloženje. Takođe pojedinci i grupe koje imaju odgovarajući pravni interes a koje nisu stranke u sporu mogu podneti i predlog da se pojave u postupku kao „prijatelji suda“. Stroga pravila su vezana za sadržinu same izjave ali i brojne formalnosti kao što su format papira, vrsta slova, broj stranica, čak i boja koverta u kojoj se izjava dostavlja a kojomora biti plava. Odgovor na žalbu daju se u crvenoj koverti a izjave prijatelja suda zelenoj. Sud može odlučiti da je pored ovih pisanih podneska potrebno održati i usmenu raspravu u kojoj će stranka izneti svoje argumente. Po pravilu njoj pripada trideset minuta da iskoristi ovo pravo ali se u složenijim sporovima vreme za usmeno izlaganje može produžiti. Sudije u toku usmenog izlaganja mogu strankama postavljati pitanja.

---

⁴⁹ https://www.fjc.gov/history/landmark_15_txt.html

⁵⁰ <https://www.supremecourt.gov/about/justicecaseload.aspx>

Postupak u sporovima iz prvostepene nadležnosti pokreće se podnošenjem tužbe sudu. Po prijemu tužbe sud imenuje izvestioca koji će razmotriti dokaze i predložiti ređenje. Nakon toga sud može prihvatiti pismeno obrazloženje u kojem su izneti suprotstavljeni stavovi stranaka i održati usmenu raspravu. Nakon završetka usmene rasprave sudije se povlače na nejavnu sednicu gde razmatraju pravna pitanja vezana za spor. Ovim sednicama prisustvuju samo sudije. Sudije iznose svoje stavove o tome kako treba rešiti spor i to po starešinstvu. Nakon okončanja rasprave pristupa se glasanju. Odlučuje se prostom većinom glasova. Sudija kojem je povereno da izadi obrazloženo mišljenje suda sastavlja nacrt tog dokumenta koji potom dostavlja ostalim sudijama. Ostale sudije mogu predložiti izmene ovog teksta. Da li će nacrt biti prihvaćen zavisi od snage argumenta i broja većine koja brani shvatanja izražena u nactu. Stavovi koje su zauzele sudije na nejavnim sednicama nisu konačna, ovo znači da dok traje rasprava o nacrtu postoji mogućnost da se promeni stav, te tako manjinsko mišljenje usled snage argumenta može postati većinsko i obrnuto. Sudije načelno mogu menjati svoje mišljenje o nekom predmetu sve do trenutka uručivanja presude strankama u sporu. U koliko nijedno mišljenje nema potrebnu većinu od najmanje pet sudija Vrhovni sud donosi tzv pluralnu presdu u kojoj iznosi mišljenja svih strana pri tom ne opredeljujući se ni za jedno pojedinačno rešenje. Ovakve presude su međutim retkost u praksi. Kada se ovakva presuda donese pristupa se njenoj analizi od strane sudija i advokata kako bi se utvrdili stavovi koji su zauzeti u presudi odnosno gde postoji saglasnost sudija i kakva je sadržina te saglasnosti.

U drugostepenom postupku sud može nakon razmatranja spora odnosno preispitivanja ranije presude odlučiti da odustane od daljeg razmatranja. Ovo je slučaj kada sud dodje do zaključka da su argumenti izneti u usmenoj raspravi nedovoljni ili se ne tiču pitanja tumačenja Ustava, i predlog se odbacuje. Kao i kod odbijanja da se spor uzme u razmatranje i odbacivanje se vrši u formi rešenja bez obrazloženja. Ukoliko u drugostepenom postupku, iz nekog razloga ne učestvuju sve sudije može doći do nerešenog rezultata glasanja. U ovom slučaju smatra se da je potvrđena presuda iz prvog stepena ali takva odluka nema snagu obavezujućeg presedana. Dejstvo koje ovakva presuda ima, jeste zadržavanje pravne situacije koja je postojala pre pokretanja postupka pred Vrhovnim sudom.

Presude Vrhovnog suda se javno objavljuju, i to u svom privremenom obliku (slip opinion), zatim u Službenom glasilu suda a u novije vreme i na zvaničnom veb sajtu. Počev od XIX veka

uvodi se praksa objavljivanja jedinstveno formulisane i obrazložene presude. Ovo doprinosi jačanju pravne sigurnosti. Zbog značaja koje presude imaju u precedentnom pravu izradi presude se poklanja velika pažnja.

III

PRAVNA KULTURA

1. PRAVO SAD

Common law sistem se za svoju istoriju i nastanak vezuje za Englesku, međutim, glavnim predstavnikom ovog velikog pravnog sistema danas se smatraju SAD. Njihovo centralno mesto nije posledica samo njihove ekonomske i političke moći već i određenih karakteristika američkog prava nasatalih usled specifičnosti istorijskog razvitka a posebno geografskih, ekonomskih i političkih okolnosti.⁵¹ Pravo Sjedinjenih Američkih Država pripada porodici anglosaksonskog prava. Ovo je jedan veliki pravni sistem koji se često naziva i *common-law* sistem ili angloameričko pravo, ali treba napomenuti da ni jedan od ovih termina nije u potpunosti odgovarajući. I ako se ovaj pravni sistem razvio iz engleskog običajnog prava, to je samo jedan deo ovog pravnog sistema. Englesko feudalno pravo se zasnivao na tri posebna izvora: običajnom pravu (*common law*), zakonima (*statute law*) i sistemu pravičnosti (*equity law*).⁵² Precedentno pravo nalazi svoj glavni izvor u sudskim odlukama. Iz naziva angloameričko pravo mogli bi doći do zaključka da je to pravo Engleske i Amerike, što nije u potpunosti tačno. Ovom sistemu pripadaju i druge države, pre svega bivši dominioni Velike Britanije, poput Australije, Kanade i drugih ali, sa druge strane, ono se ne primenjuje danas, ni na celoj teritoriji Velike Britanije gde postoji pravo Škotske kao poseban specifikum.

Ovo pravo je nastalo u Engleskoj i u velikoj meri je oblikovalo pravo SAD. Pored brojnih sličnosti postoje i značajne razlike kao što su postojanje pisanog ustava SAD, federalno uređenje i druga. Prve engleske kolonije su primenjivale englesko pravo i pridržavale se osnovnih principa *common-law* sistema. Vremenom je došlo do razlika između engleskog prava i prava kolonija, kako su one počele da razvijaju svoj sopstveni pravni, društveni i politički sistem. Pored engleskog prava, u praksi se primenjivalo i „narodno pravo“, koje je svoje izvore našlo i u Bibliji, „božje

---

⁵¹ B.P. Košutić *Uvod u velike pravne sisteme današnjice*, Beograd, 2008, str.186.

⁵² S.Šarkić, D. Popović, *Veliki pravni sistemi i kodifikacije*, Beograd, 2005, str.100.

pravo“, neposredno citirano iz *Svetog pisma*, ali i određeni instituti jevrejskog prava preuzetih iz *Starog zaveta* odnosno duhovnoj pravnoj tradiciji jevrejskog naroda. Zatim, lokalnim običajima, ali i razvojem evropske i lokalne teorijske misli.

Borba za nezavisnost od britanske vlasti dovela je do usvajanja Deklaracije o nezavisnosti 1776. godine koja je bazirana na ideji o prirodnim pravima. Rezultat je bio stvaranje konfederacije u okviru koje je svaka država samostalno nastavila izgradnju svog pravnog sistema, što će reći da je postojalo trinaest različitih pravnih sistema, svaki stvaran pod uticajem engleske, španske ili francuske pravne tradicije. Francuska filozofija prosvetiteljstva i prirodnog prava Rusoa i Monteskjea nisu bile bez uticaja. Tako se američko pravo može definistati ne samo kao kopija engleskog prava, već kao svojevrsan sistem prava nastao na tradicijama engleskog i evropskog prava u posebnim okolnostima.

Kako su vremenom bili sve glasniji zagovornici stvaranja jače unije, 1787. godine sazvana je konferencija u Filadelfiji gde je, kako smo već naveli, donet novi ustav i formirana federacija. Ovim ustavom ovlašćenja su podeljena između savezne vlasti i država članica. Izvršena je podela vlasti na, nacionalnom odnosno saveznom nivou i čine je zakonodavna, izvršna i sudska vlast, koje su međuzavisne, preklapajuće, i ako zasebne, u posebnom odnosu kontrole i ravnoteže, primenom posebnog principa (*Checks and balances*). Pored toga, izvršena podela vlasti se u savremenoj pravnoj istoriji SAD objašnjava i praktičnim razlozima. Američko društvo je pluralističko po svojoj prirodi, nastalo u posebnim istorijskim uslovima koje karakterišu brojne nacionalnosti i grupe sa različitim interesima. U periodu nastanka države, brojne nacionalnosti i grupe imale su različite pa čak i suprotstavljene interes koje je trebalo ujediniti oko jedne ideje. I upravo je doktrina podele vlasti doprinela stvarajnu triju nezavisnih grana koje onemogućavaju upostavljanje vlasti, tiranije ili izdizanje jedne grupe. Ako i jedna interesna grupa zloupotrebi jednu granu vlasti, druge dve bi u tom slučaju bile sredstvo borbe protiv jednostranih interesa. Sa druge strane, svaka država članica ima svoje ustrojstvo, organe, zakonodovanu, izvršnu i sudsku vlast, guvernera sa brojnom administracijom.

Kako na osnovu ustava postoji pretpostavljena nadležnost u korsit država članica, nadležnost savezne države u donošenju propisa relativno je ograničena. Ovlašćenja federacije vremenom su proširene pre svega kroz amandmane, tzv. teoriju o prećutnim ovlašćenjima i širenjem područja ljudskih prava naročito nakon usvajanja Zakona o građanskim pravima 1964.

godine.⁵³ Sa druge strane nadležnost federacije nije isključiva što znači da države članice mogu dodatno regulisati i dopuniti određena pitanja iz nadležnosti savezne države. Problem velike različitosti prava nastalih delovanjem federalnih jedinica rešen je uspostavljanjem jedinstvenih institucija američkog prava amandmanima X, XIII, XIV, XV i drugim, ulogom Vrhovnog suda ali i pravničkom praksom, zibrkama sudskih odluka, enciklopedijama i pravnim časopisima.

Kao glavne izvore prava u SAD danas možemo navesti precedetno pravo i pisane izvore. Precedetno pravo se zasniva pre svega na odlukama Vrhovnog suda, saveznih apelacionih sudova, drugih saveznih sudova ali i sudova svake od država članica. Primena principa *Stare decisis* koja potiče od latinske izreke „*Stare decisis et non quieta movere*“ što prevodima kao „*pridržavati se već donetih odluka i ne otvarati rešena pitanja*“, kao pravni princip nije imalo toliki značaj u pravu SAD kao u Engleskoj. Zbog manje centralizovanosti pravnog sistema kao i stalne potrebe za prilagođavanjem brzim društvenim promenama u SAD, sudije američkih sudova su često ograničivale domašaj ovog principa te neretko zauzimale i potpuno suprotne stavove od ranijih sudskih odluka. Ipak, i ako sudije nisu u obavezi da uzimaju u obzir, sudske odluke i precedente iz drugih država članica one to često čine, što je doprinelo ujednačavanju sudske prakse i očuvanju jedinstvenosti ovog sistema. One se odnose na doktrinu precedenata, supermatiji prava i procesu sa porotom.

Kada govorimo o pisanim izvorima, centralnu poziciju zauzima Ustav Sjedinjenih Američkih Država iz 1787. kao najstariji ustav na svetu. On je transformisao SAD iz labavog konfederalnog saveza u federalnu državu. I u samom ustavu je naglašeno da je to vrhovni pravni akt zemlje i da svi ostali zakonski akti moraju njemu biti podređeni. Kao arbitar u slučaju eventualnih sporova javlja se Vrhovni sud SAD. Ustav se tokom vremena menjao i dopunjavao amandmanima. Do danas je usvojeno dvadeset sedam amandmana od kojih prvih deset nazivamo Povelja o pravima (*Bill of Rights*). Sledeći su međunarodni ugovori koje zaključuju SAD, oni imaju jednaku pravnu snagu kao i zakoni doneti na federalnom nivou. Moraju biti u saglasnosti sa ustavom. Po pravilu međunarodni ugovori se uvode u sistem, posebnim federalnim zakonom, a izuzetak od ovog pravila predstavljaju međunarodni ugovori koji se neposredno primenjuju, kao i ugovori koje predsednik SAD zaključuje u formi posebnih, izvršnih međunarodnih ugovora. Kongres je nadležan za donošenje Saveznih zakona, i oni su kao i međunarodni ugovori na hijerarhijskoj lestvici odmah iza

---

⁵³ M. Jovičić *Veliki ustavni sistemi*, Beograd, 1984, str.114.

Ustava i moraju biti u skladu sa njim. Tu su i drugi opšti akti savezne vlasti, zatim direktive predsjednika SAD sa snagom zakona (*executive orders*), ustavi i zakoni saveznih država i drugi opšti akti na lokalnom nivou koji po hijerarhijskoj lestvici moraju biti u skladu sa federalnim zakonodavstvom. I ako imaju veliki značaj na njih se i danas gleda kao na dopunu precedetnog prava. Ovome treba dodati i doktrinu Džona Maršala o sudskoj reviziji kojom se daje sloboda sudovima da utvrđuju zakonitost akata donetih od strane federacije ili države članice kao i pravo da se odbije primena nekog zakona na konkretan spor ukoliko se smatra da je takav propis nevažeći. Sud ovaj stav mora obrazložiti time što će ukazati na suprotnosti između tog i nekog važnijeg zakonskog propisa.

1.1. Prava čoveka

Pravima čoveka Sjedinjene Države pridaju veliku važnost. Na ovo nam ukazuje i prvi ustavni amandman iz 1791. godine u čijem članu I je predviđeno: „Kongres ne može da donosi nikakav zakon o ustanovljenju državne religije, kao ni zakon koji zabranjuje slobodno ispovedanje vere, a ni zakon koji ograničava slobodu govora ili štampe ili pravo naroda na mirne zborove i na upućivanje peticije vladi za ispravljanje nepravdi.“⁵⁴ Dakle, ovde je prvo predviđena sloboda religije i to u negativnoj formi. SAD nemaju državnu crkvu ni na saveznom ni lokalnom nivou. Ovo je jedan od razloga religijske šarenolikosti SAD i danas. Ipak u praksi je najveći uticaj imala hrišćansko-protestantska vera. Sloboda štampe i govora, okupljanja je nesumljiva odrednica američke pravne i političke kulture i globalni uzor slobodne javne komunikacije.

U petom i šestom amandmanu se predviđa pravo na pravično suđenje, sa osnovim principima kao što su suđenje od strane nezavisne porote, *ne bis in idem*, pravo na branioca, da niko ne može biti prinuđen da svedoči protiv sebe itd. Kao i prava da se ne sme lišiti života, slobode ili imovine bez propisanog zakonskog propisa, niti se privatna imovina može oduzimati u javnom interesu bez pravične naknade. Možda i najvažniji amandman iz 1791. je deseti koji predviđa da „prava koja nisu ovim Ustavom data Sjedinjenim Državama, niti su uskraćena državama, ostavljena su svakoj pojedinoj državi ili narodu“.⁵⁵

Međutim, u periodu nastanka Američke države ova prava su uživali samo naseljenici iz kolonija, ova prava se nisu odnosila na Indijance koji nisu imali status građana SAD, niti na crno

---

⁵⁴ http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf

⁵⁵ Ibid

(afroameričko) stanovništvo koje je imalo status robova. Američko starosedelačko stanovništvo (*Native american*), nazivani još i Indijanci ili Američki Indijanci, predstavljaju veliku grupu naroda, plemenski organizovanih, koji žive na području čitave Severne Amerike. Ova istorijska nepravda donekle je otklonjena određivanjem posebnih rezervata za Indijance gde su i dobili osnovna prava čoveka a američko državljanstvo tek 1927. godine. Njihova borba je kasnije nastavljena na institucionalnom nivou kroz Nacionalni kongres američkih indijanaca, Nacionalni savet mladih Indijanaca, ali i Udruženja za prava Indijanaca koje je činilo, pre svega, belo stanovništvo, društveni aktivisti posvećeni ostvarivanju prava Indijanaca. Ova borba kulminirala je 1968. kada je u saradnji sa drugim pokretima donet Zakon o građanskim pravima.

Crna odnosno afroamerička zajednica se takođe borila za svoja prava, osnivanjem Pokreta za građanska prava (*Civil rights movement*). Oni su se demonstracijama, lobiranjem, bojkotom i po pravilu drugim nenasilnim sredstvima borili protiv institucionalne rasne diskriminacije, otvorenog rasizma, segregacije, neravnopravnog i podređenog socioekonomskog položaja. Rasna diskriminacija može se podeliti u četiri grupe.⁵⁶ Prva i osnovna je segregacija kojoj je legitimitet dao čak i Vrhovni sud. Druga grupa je omalovažavanje, testiranjem i ispitivanjem crnačkog stanovništva sa namerom da se diskredituje o različitim pitanjima, npr. glasačka prava, treća grupa jeste ekonomska diskriminacija, ograničavanjem poslovnih mogućnosti i pristupa resursima. Četvrtu grupu čini nasilje, u svim formama: primena nasilja, njegovo opravdanje ili nereagovanje nadležnih organa. Ovakav tretman bio je intitucionalizovan doktrinom „Odvojeni ali jednaki“ (*Separate but equal*)⁵⁷ kojom je crnačko stanovništvo moralo da koristi odvojene škole, bolnice, sredstva javnog prevoza, javne toalete, restorane i druge objekte. Iako je zvanična doktrina predviđala jednakost, u realnosti, usluge i objekti koji su bili korišćeni od strane crnačkog stanovništva, bili su lošijeg kvaliteta. Takođe i tzv. Crnim kodeksima (*Black codes*)⁵⁸, zakonima koji su usvajani u periodu od 1865. do 1866. godine ograničavana je sloboda crnačkog stanovništva i njihova politička i socio-ekonomska prava kao što su pravo glasa, pravo na javno obrazovanje, jednako postupanje pred zakonom, pitanja plata odnosno zarada i ograničenog rada. Crni kodeksi su po svojoj prirodi bili zamena za robovska pravila u tim državama. Ovakva praska nastavljena je i kasnije sve

---

⁵⁶ Roger Chapman, *Culture Wars: An Encyclopedia of Issues, Viewpoints, and Voices*, 2009, p. 94.

⁵⁷ <https://americanhistory.si.edu/brown/history/1-segregated/separate-but-equal.html>

⁵⁸ <https://www.u-s-history.com/pages/h411.html>

do 1960-ih godina donšenjem takozvanih. „Zakona Džima Kroua“ (Jim Crow laws)⁵⁹, samom pežorativnom terminu za crnačko stanovništvo koji je potekao od jedne pesme iz XVIII veka, a koja je kasnije prerasla u rasistički prikazanu pozorišnu personu. Sve to je trebalo da doprinese negativnoj generalizaciji i stereotipiji crnačkog stanovništva.

Cilj borbe Pokreta za građanska prava je bio izjedanačiti se u svim pravima sa većinskim belim stanovništvom. Najznačajniji period ove borbe jesu 50-e i 60-e godine XX veka, naročito na američkom Jugu. Širu podršku ovaj pokret je stekao pod vođstvom Martina Lutera Kinga, baptističkog sveštenika, što je uticalo na Kongres i tadašnju administraciju predsednika Džonsona da donesu niz zakona kojima su „zakoni Džima Kroua“ ukinuti. On je bio jedan od glasnogovornika pokreta i njenih lidera, koji se zalagao za ostvarivanje građanskih prava, nenasilnim putem, kroz građansku neposlušnost i hrišćanske vrednosti. Njegov rad je takođe bio inspirisan aktivizmom Mahatme Gandija u Indiji. Kao vrhunac njegove borbe uzima se Marš na Vašington 1963. godine gde je pred preko 250 hiljada ljudi održao svoj istorijski govor „Imam san“ (*I have a dream*)⁶⁰ u kojem je pozvao na rasnu jednakost i zaustavljanje diskriminacije. Godine 1964. dobio je Nobelovu nagradu za mir. Ovaj pokret činile su i druge znamenite ličnosti poput Roze Parks, Malkoma Iks, Vilijama Bergarta. Njihovom borbom je crnačko stanovništvo u SAD, u formalnom smislu, dobilo jednaka prava sa većinskim belim, dok se borba za punu jednakost nastavlja i danas.

1.2. Izborna prava

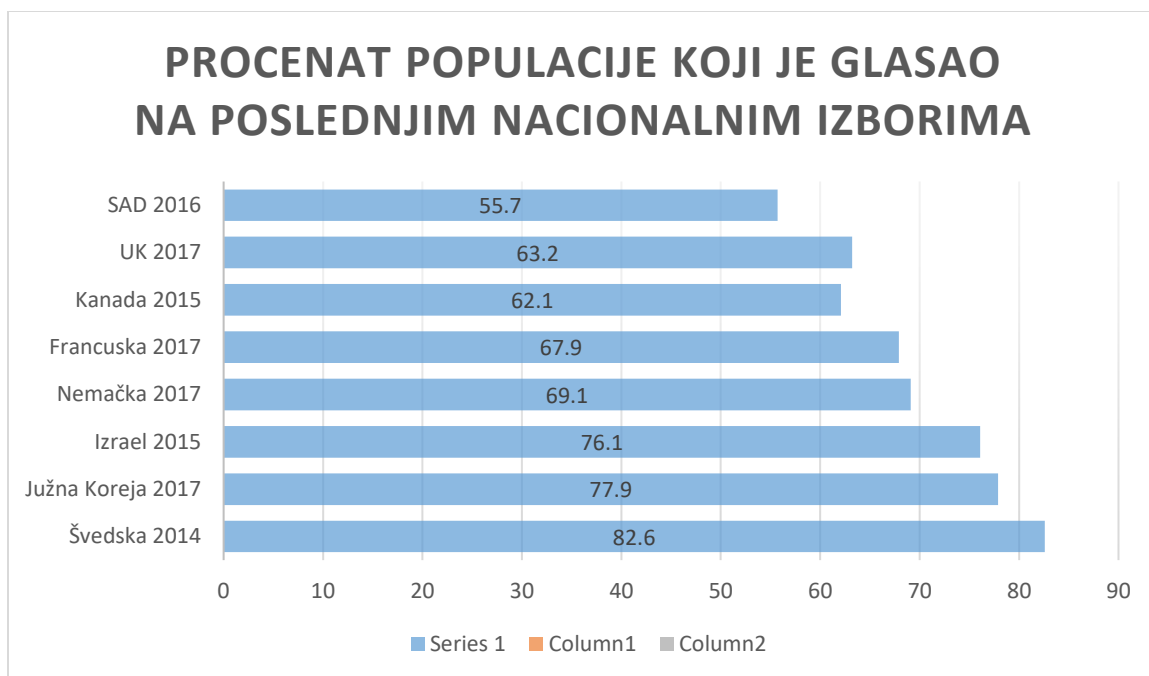
Osnovni način na koji građani u svim demokratijama učestvuju u procesu izbora svojih predstavnika jeste pravo glasa. Mnogi politikolozi određuju izlaznost birača kao jedan od glavnih indikatora zdravlja jednog demokratskog sistema. Mnogi su ukazivali na relativno nisku izlaznost na izborima u Sjedinjenim Državama naročito u poređenju sa drugim demokratskim zemljama.⁶¹

---

⁵⁹ <https://americanhistory.si.edu/brown/history/1-segregated/jim-crow.html>

⁶⁰ <https://www.usconstitution.net/dream.html>

⁶¹ *ibid*

Slika 2. *Rezultati izbora* (izvor: Pew research center)

U poslednjih nekoliko decenija trend pada izlaznosti govori o nezdravom stanju američke politike. Kao glavni razlozi pada izlaznosti navode se vođenje negativne kampanje, veliki uticaj novca, netransparentnost finansiranja kampanja, mali broj dobrih kandidata, manji uticaj partija a sve veći uticaj pojedinaca, zapostavljanje politike na lokalnom nivou i drugi. Još jedan od razloga koji utiče na manji broj birača u poređenju sa drugim zemaljama jeste sam izborni proces. Za razliku od drugih zemalja gde je birač automatski registrovan i praktično ne mora da preduzima bilo kakve radnje da bi se našao na biračkom spisku u Sjedinjenim Državama ne postoji jedinstveni birački spisak na centralnom nivou, već je svaki potencijalni glasač dužan da se registruje kako bi bio u mogućnosti da ostvari svoje biračko pravo. Procenat dalje umanjuje i veliki broj Amerikanaca koji nemaju državljanstvo, pre svega veliki broj legalnih i ilegalnih doseljenika kao i učinilica krivičnih dela, čiji je broj porastao, a koji u pojedinim državama izvršenog krivičnog dela nemaju pravo glasa.

Zbog sistema podele vlasti, federalizma u Sjedinjenim Državama, postoji veliki broj izbora od neposrednih, primarnih izbora na nivou država i lokalnom nivou do pojedinih inicijativa i referendumu. Građani bi za ostvarivanje svojih prava i izbor predstavnika morali da izlaze na birališta

više desetina puta u toku jednog mandata od četiri godine. Birači na nivou države glasaju na primarnim predsedničkim izborima kako bi izabrali kandidata svojih partija, zatim na opštim izborima gde biraju, po pravilu, između demokratskog i republikanskog kandidata. Na svake dve godine glasaju na primarnim i opštim izborima za članove Kongresa a dva puta na šest godina za članove Senata. Pored toga oni glasaju i na izborima za nosioce izvršne vlasti kao što su lokalni guverneri, gradonačelnici, za članove zakonodavnih tela lokalnih zajednica i plejadu drugih organa kao što su državni sekretari, blagajnici, javni tužioci, inspektori, članovi komisija itd. To je sve dovelo do toga da se Američki građani pozivaju na izbore daleko češće od građana svih drugih zemalja, osim kantona Švajcarske gde se realizuje direktna demokratija.

Pored aktivnog biračkog prava, američki građani učestvuju u politici i na druge načine. Pored pasivnog biračkog prava, odnosno obavljanje jedne od mnogobrojnih funkcija, oni mogu direktno raditi u političkim partijama, finansirati ih, davati donacije kandidatima ili pomagati njihovim političkim ciljevima na druge načine, kao što je učestvovanje na mitinzima, demonstracijama, lepljenje političkih plakata, slogana, oznaka i dr. Jedan od alata u izbornom procesu jeste i regrutacija lidera. Ovo je proces u kojem se izdvaja nekoliko stotina ili čak hiljada ljudi koji predvode partije ili tzv. „grupe za pritisak“ (*pressure groups*) koju definišemo kao: „grupu ljudi koja zajedno radi kako bi pokušala da utiče na druge ljude ili predstavnike vlasti na to šta misle o određenom predmetu i kako bi postigli ono što žele“⁶². Ovo podrazumeva radnje kao što su uticaj na sredstva masovnih komunikacija, prikazivanje političkih načela i ciljeva, uticaj na široku javnost i kreiranje javnog mnjenja.

Proces izbora nosilaca javnih funkcija možemo podeliti na tri dela: (a) *odabir kandidata* kao proces u kojem političke partije odlučuju o ljudima koje će imenovati i podržati u kampanji; (b) *nominacija* odnosno proces u kojem se odlučuje čija imena će se naći na glasačkim listićima i (c) *izbor* odnosno proces u kojem birači konačno daju svoj glas nekom od kandidata.⁶³

Da bi se ostvarili politički ciljevi neophodno je pokrenuti politički proces koji se sastoji iz formulisanja ciljeva i interesa koje pojedinci i grupe žele da ostvare i objedinjavanje interesa kojim se razni zahtevi i ciljevi mobilisu i udružuju kako bi se izvršio pritisak za donošenje željenih odluka

---

⁶² Cambridge University Press *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*, 2008.

⁶³ G.A.Almond, R.J.Dalton, G.B.J. Powell, K. Jr.Strom, *Komparativna politika danas: Svjetski pregled*, Zagreb, 2018, str. 738.

od strane vlade. U većini savremenih demokracija te interese artikulišu politički partije, grupe za pritisak ili lobi grupe.

Politički ciljevi se dalje ostvaruju preko Političkih akcionih komiteta (*PAC*) koji nisu vezani za političku partiju i od nje se razlikuju tako što ne nominuju svoje kandidate već daju podršku, ili se suprotstavljaju kandidatu kojeg su nominovale partije.⁶⁴ Takođe, „pakovi“ su zainteresovani samo za pojedine politike i pitanja nezavisno od partijske pripadnosti. Zbog toga, oni mogu podržavati kandidate iz obeju glavnih partija, ukoliko im oni omogućavaju ostvarivanje političkih ciljeva. Radi sprečavanja zloupotreba ili velikog uticaja na političke partije, svaki akcioni komitet dužan je da se registruje kod Federalne izborne komisije (*FEC*) i da joj podnosi periodične finansijske izveštaje o finansiranju kandidata i njihovih kampanja. Sve pakove možemo grubo podeliti u tri grupe u zavisnosti od njihovih interesa i ciljeva koje žele ostvariti. U prvu grupu spadaju „pakovi“ sa materijalnim interesom njega uglavno čine velike korporacije ili kompanije kao što su (Dženeral Električar, Dženeral Motors, Krajsler, Koka Kola itd.), zatim različiti sindikati i udruženja (Američka federacija nastavnika, zaposlenih u državnoj upravi, Udruženje pilota civilne avijacije) i na kraju čitave industrije, naftne, električne energije, radio i televizije i drugih. Oni su zainteresovani da podrže kandidate koji će doneti one zakone kojim mogu da ostvare svoje ciljeve i koji idu u prilog tim grupama ili industrijama. Drugu grupu pakova čine oni sa nematerijalnim interesom odnosno tiču se brojnih verskih, etičkih, pravnih, kulturnih pitanja nematerijalne prirode. To su brojni nacionalni komiteti, lige i udruženja koja se bave pitanjima, abortusa, kontrole oružja, ograničenja trgovine oružjem, zaštite životne sredine i drugih. Treću grupu pakova čine ideološki i oni se bave pitanjima ideologije partija. One su polarno podeljene između demokratske i republikanske partije, odnosno između njihovih liberalnih i konzervativnih ideologija.

Tabela 2. *Doprinosi PAC-a federalnim kandidatima* (izvor: [opensecrets.org](https://www.opensecrets.org))

Izborni ciklus: 2018. godina

Ukupan iznos:	\$94,970,589	
Ukupno demokratama:	\$45,945,554	(48%)
Ukupno republikancima:	\$48,717,671	(51%)
Broj PAC-a koji su dali doprinos:	1104	

⁶⁴ <https://www.opensecrets.org/>

Još jedan od načina za ostvarivanje političkih ciljeva jeste lobiranje preko odgovarajućih predstavnika u Vašingtonu. *Lobiranje* se može definisati kao svaki pokušaj pojedinca ili interesne grupe da utiče na odluke vlade. U svom izvornom značenju odnosi se na napore da se utiče na glasove zakonodavca, u ovom slučaju Kongresa, što se najčešće vršilo upravo u predvorju zakonodavnog doma (*predvorje-lobby*).⁶⁵ Lobiranje u nekom obliku je neizbežno u bilo kojem političkom sistemu. Glavni zakon koji u Americi reguliše lobiranje je Zakon o porezima i on definiše dve vrste lobiranja: direktno lobiranje, gde se vrši direktni uticaj na zakonodavni deo vlasti, ostvarivanjem direktnih kontakata, i indirektno koje se još naziva i „lobiranje iz korena“ (*grassroots*) kao pokušaj da se na zakonodavce utiče indirektno putem medija, izjavama, saopštenjima uticajem na javnost i sl.⁶⁶

2. POLITIČKA KULTURA SAD

2.1. *Politička kultura i vrednosti*

Političku kulturu možemo definisati kao skup opšte prihvaćenih vrednosti, normi i verovanja o tome kako treba da se odvija politički i kulturni život jedne zemlje. Politička kultura nacije je posebna raspodela obrazaca i njihove orijentacije prema političkim objektima.⁶⁷ „Politička kultura predstavlja specifičnu distribuciju političkih stavova, vrednosti, osećanja, informacija i veština, ona utiče na ponašanje građana i njenih lidera kroz politički sistem.“⁶⁸

Ova definicija obuhvata tri dimenzije političke orijentacije, kognitivnu, afektivnu i evaluativnu. Kognitivna dimenzija se odnosi na znanje i informisanost o državi i politici; afektivna se odnosi na osećanja koja se gaje prema političkim objektima a evaluativna objedinjuje prethodne dve i odnosi se na sud koji se daje o političkim objektima kao rezultat kognitivnih i afektivnih elemenata. „Politička kultura podrazumeva: (a) stavove, orijentacije i ponašanja; (b) pojedinaca, grupa i zajednica; (c) usmerenih prema institucijama, subjektima i procesima; (d) oblikovanih pro-

---

⁶⁵ <https://www.britannica.com/topic/lobbying>

⁶⁶ N. A. Vasić, *Uvod u lobiranje-Propedeutika nauke o lobiranju*, Beograd, 2015, str, 189.

⁶⁷ G.A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nation*, 1963, p.178.

⁶⁸ G.A.Almond, R.J.Dalton, G.B.J. Powell, K. Jr.Strom, *Komparativna politika danas: Svjetski pregled*, Zagreb, 2018, str. 723.

cesima socijalizacije i indoktrinacije; (e) pod uticajem objektivnih istorijskih, sistematskih i situacionih okolosti (f) a čije je osnovna funkcija stabilnost, istrajnost političkog sistema ili njegova promena“.⁶⁹

Politička kultura u Sjedinjenim Državama ima dve glavne karakteristike: vernost i participativnost. Vernost ukazuje na emocionalnu dimenziju političke kulture i odnosi si pre svega na indentifikaciju sa centralnim institucijama i simbolima države i evaluaciju rada insitucija. Participativnost se odnosi na participativnu političku kulturu ili aktivizam u društvenom životu. U uporednim studijama Amerikanci daju najbolje ocene o svojoj vladi. Oni su najponosniji na svoju državu sa kojom često izjednačavaju vladu i druge političke institucije Povrh toga, Amerikaci iskazuju samouverenost u njihovu mogućnost da utiču na rad vlade i njenu aktivnost. Jedna od osnovnih vrednosti i ideja oko kojih je američki narod okupljen, a koji prožima ceo ustavni i pravni sistem jesu „Sloboda“ - odnosno sloboda da se čini ono što se želi, možda i najbolje opisane kao četiri slobode u govoru predsednika Frenklina D. Ruzvelta koje on određuje kao četiri osnovne slobode koje svaki čovek na svetu mora da uživa. To su sloboda govora, sloboda veroispovesti, sloboda od nemaštine tj. pravo na adekvatan životni standard i sloboda od straha.⁷⁰ „Ravnopravnost“ – svi ljudi stvoreni jednaki odnosno jednakopravni. Pravni i politički sistem SAD je prošao dug put, od reformi pravnog sistema gde svi moraju da imaju jednaka prava pred zakonom kao i pravo na pravično suđenje, do političke jednakosti koja se ustavnim amandmanima dopunjavala kroz istoriju: od amandmana iz 1868. kojima je dato pravo glasa oslobeđenim robovima do 1920. kada su pravo glasa dobile i žene. Ono što se sve češće postavlja kao pitanje jednakosti u savremenom političkom životu SAD jeste pitanje kvaliteta jednakosti. Ovde razlikujemo jednakost mogućnosti, kao jednu od univerzalno deljenih vrednosti, jednake šanse ka obrazovanju, socijalno zaštiti, mogućnosti napredovanja i potrage za srećom. Mnogi amerikanci danas smatraju da je ovo načelo sputano i da se ne odnosi na sve podjednako, te da rasa, pol, vera i drugi faktori utiču na to da se ova jednakost ne primenjuje na sve podjednako. Stoga su u primeni brojne „afirmativne akcije“ koje otklanjaju deo negativnih efekata. Još jedna vrsta jednakosti koja se javlja naročito u levom spektru Američke političke scene jeste ideja jednakosti ishoda, mnogi idu tako daleko da se

---

⁶⁹ S. Kovačević, D. Čorbić, *Politički sistem*, Nišu, 2014, str.83.

⁷⁰ <https://www.fdrlibrary.org/hu/four-freedoms>

zalažu za preuzimanje radikalnijih akcija od strane države kako bi se dodatno smanjile naročito materijalne, ekonomske i socijalne razlike i u tom smislu teže ka socijalizmu.

Sledeća vrednost jeste „demokratski sistem, u kojem je država odgovorna“. Vladini službenici trebalo bi da budu odgovorni ljudima koji su ih i izabrali. Oni vladaju na osnovu saglasnosti većine, ali uz zaštitu prava manjina i ograničenja moći vlasti kao jedan od sistema zaštite. Sa druge strane postoji politička obligacija ili „građanska dužnost“ da se da svoj deo i doprinos društvu. Ovo se postiže na mnogobrojne načine, ono što je karakteristično za SAD jeste ozbiljno shvaćanje poslova u zajednici i davanje doprinosa kada je to potrebno. Učestvovanje i u političkom životu kroz glasanje, različite stranačke aktivnosti, interesnih grupa i direktnih akcija, ali i dužnost da se podnese „individualna odgovornost“ gde je svako odgovoran za rezultate svoga rada, za preuzete akcije i sopstveno blagostanje.

Neki od uzroka koji su uticali na izdvajanje ovih vrednosti u američkom društvu možemo naći u istoriji nastanka ove zemlje. Posledice Američke revolucije bile su distribucija prava i nepoverenje u jednu centralnu vlast koja bi u svojim rukama imala veliku moć. Posle oslobođenja od Britanske vlasti ostao je skepticizam od pojave novog tlaćitelja, s toga su ustanovljavaju: tri grane vlasti, federalizam, postojanje političkih partija i uslovi za mirnu političku smenu. Sa tim je usko povezano i opšte „nepoverenje u sistem i koncentraciju moći“. Amerikanci nemaju nužno nepoverenje u ceo sistem, već u pojedine političke predstavnike odnosno nosioce državnih funkcija kao i njihovih političkih odluka. Zbog toga je i sam Ustav uspostavio sistem zasnovan na nepoverenju i ograničenjima koji su sadržani u podeli vlasti, sistemu tzv. „kočnica i ravnoteža“ (*Checks and balances*) i Povelji o pravima.

Jos jedan od faktora je nesumnjivo religija. U trenutku nastanka države, iako bez zvanične religije najveći broj stanovnika je bio hrišćanske religije, pre svega protestanata, koji čine većinu i ali i značajan broj katolika. Vrednosti protestantizma, kao što su marljiv rad, racionalno ekonomisanje, štednja (akumulacija), činjenje dobrih dela, poštovanje zakona, imali su veliki uticaj na formiranje američkog društva i izdvajanje navedenih vrednosti. Amerikanci su po sopstvenoj analizi notorni individualisti, posvećeni tzv. *Laissez-faire* politici i verovanju u individualnu odgovornost. Amerikanci su takođe posvećeni religiji i moralu, pluralizmu i populizmu, ali kao i u drugim društvima ova uverenja su prepuna nedoslednosti i paradoksa. Previše su posvećeni ekonomskom individualizmu i kapitalističkim načelima, ali sa druge strane, stoji potreba za zajednicom i njenom

zaštitom. Istovremeno, jedna su od tehnološki najnaprednijih nacija, ali su u svakodnevnom životu okrenuti religiji i moralu i tradicionalnim vrednostima.⁷¹

Nakom Američkog građanskog rata koji je trajao od 1861 do 1865, od saveza nezavisnih i suverenih država stvoren je koncept „jedna, nedeljiva nacija“, čime se stvara koncept „mentaliteta američke nacije“. Tome je nesumnjivo doprinela i Zakletva zastavi Sjedinjenih Američkih Država „Pledge of Allegiance“. Ovaj koncept se dalje učvršćuje rečima: „*Zavetujem se na vernost zastavi Sjedinjenih Američkih Država, i Republici, koju ona predstavlja, jednoj naciji pod Bogom, nedeljivoj, sa slobodom i pravdom za sve*“.⁷²

2.2. Stanovništvo

U teritorijalnom smislu, SAD su četvrta po veličini država sveta, odmah nakon Rusije, Kanade i Kine. Granice Sjedinjenih Država su prirodom određene, na zapadu Tihim, a na istoku Atlantskim okeanom. Na severu sa Kanadom kao dugogodišnjim saveznikom a na jugu sa Meksikom, stvorile su relativno bezbedno i mirno okruženje za razvoj države. Prema procenama iz 2018. godine, populacija SAD broji nešto preko 327 miliona⁷³ što je svrstava na treće mesto, nakon Kine i Indije. Stopa rasta stanovništva SAD kroz istoriju je bila impresivna, što zbog visokog prirodnog priraštaja tako i velikim delom zbog imigracija, koje se mogu nazvati najvećom seobom stanovništva u istoriji Zapada. Imigracioni talasi su kroz istoriju menjali svoje izvore te su prvi u periodu od 1840-ih do 1860-ih uglavnom bili iz Skandinavije i zapadne Evrope, zatim od 1870 do 1920 iz Azije i istočne evrope, od 20-ih godina 20. veka.

U periodu Velike finansijske krize pa sve do posleratnog perioda 40-ih, Kongres je ograničio broj dozvola za doseljavanje te je imigraciona stopa naglo opala. Ovo se menja od 1965. donošenjem Zakona o imigraciji i državljanstvu, te je danas taj broj, godišnje, negde između 700.000 do milion ljudi najviše iz Latinske Amerike i Azije. Pored legalnih, u Sjedinjenim Državama živi više miliona ilegalnih imigranata. Pitanje imigracije, a posebno ilegalnih imigranata posebno je aktuelno danas u periodu mandata Trampove administracije. Imigracija je međutim, oblikovala Sjedinjene države kao jednu od zemalja koja je od početka imala najveći broj doseljenika a samim tim i najraznovrsnije etničko i kulturno stanovništvo.

---

⁷¹ I. Thomson, *Culture Wars and Enduring American Dilemmas*, 2010, p.27

⁷² <http://www.ushistory.org/documents/pledge.htm>

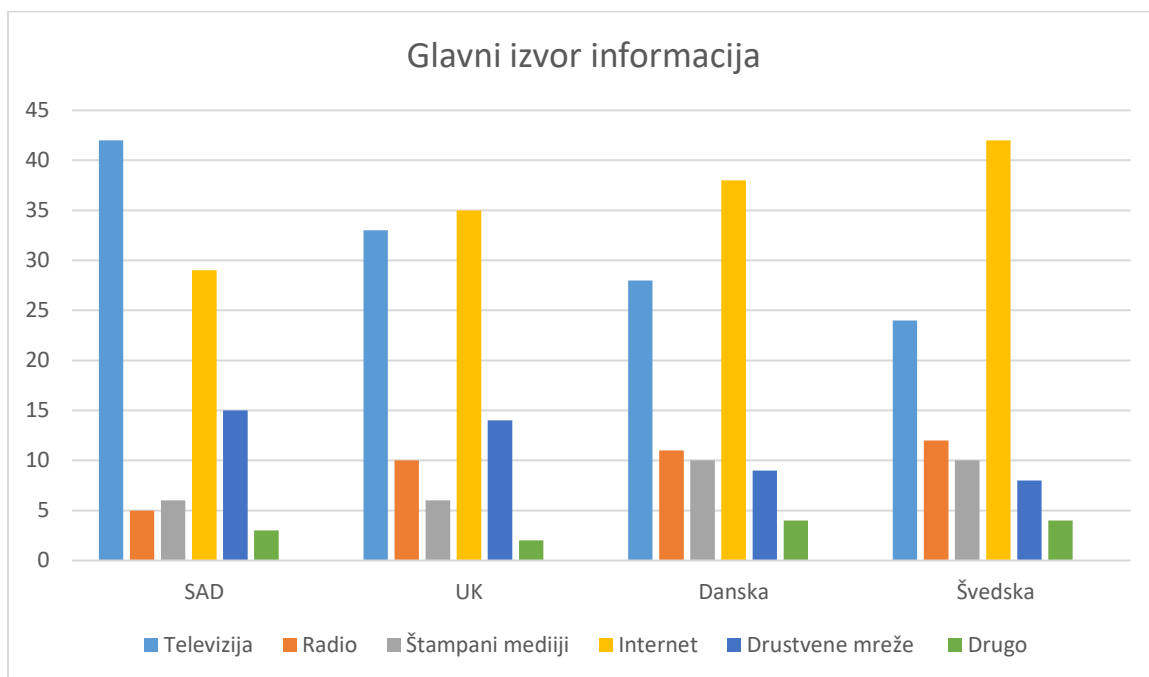
⁷³ <https://www.census.gov/library/visualizations/interactive/population-increase-2018.html>

Stanovništvo Sjedinjenih Država danas čine doseljenici ili potomci doseljenika, iz svih delova sveta te je bilo potrebno ovu veliku kulturnu i etničku šarolikost uklopiti u američki ekonomski, politički i socijalni život. Tokom cele američke istorije sukobljavala su se dva osnovna stanovišta o načinu uvođenja u američko društvo sve većeg broja doseljenika. Jedno govori o tzv „kotlu za pretapanje“ „*melting pot*“ u kojem se različite kulture i vrednosti doseljenika stapaju u jednu jedinstvenu američku kulturu. Stvaranje jedinstvenog jezika, običaja, vrednosti i političke kulture bio je jedan od najvažnijih ciljeva američkog obrazovnog sistema. Sa druge strane, stoji termin „*patchwork quilt*“ u grubom prevodu, „krpljeno platno“ koje predstavlja spoj zajedničkog jezika, običaja, istorije, kulture i vrednosti od kojih svaki deo čini celinu, dobija jednaku pažnju i značaj i nije nadmoćniji u odnosu na druge sastavne delove. Ovo stanovište, dakle odbacuje teoriju „kotla“ u kojem će se stopiti i homogenizovati sve kulture u jednu dominantnu, nacionalnu američku kulturu. Najveće pristalice „*patchwork*“-a kao teorije novijeg datuma vezuje se za lidere afro-američke, latinoameričke i azijske zajednice koji su nastojali da održe svoj jezik, običaje i kulturni identitet. Ovaj pokret danas zauzima nešto radikalnije stavove, te se njegove pristalice zalažu za izmene kao što su reforma obrazovnog sistema koja bi uključila i dvojezično obrazovanje, posebno na jezicima manjina, učenja o doprinosu evropske, azijske i afričke kulture na izgradnju američkog društva ali i praktične stvari kao što su izdavanje zvaničnih dokumenata i štampanje glasačkih listića i na drugim jezicima uz engleski.

2.3. Politička socijalizacija i izbori

Politička socijalizacija predstavlja proces u kojem se ljudi, najčešće još deca predškolskog uzrasta upoznaju sa osnovnim stavovima i vrednostima društva. Njima se oblikuju svatanja o institucijama države, organima i politici. Ovaj proces postoji u svakoj državi, kreće vrlo rano i nastavlja se tokom celog života. Kao glavni agensi procesa političke socijalizacije na prvom mestu se nalaze roditelji odnosno porodica, zatim vršnjaci i prijatelji, kolege, nastavnici i sredstva masovne komunikacije. Kako imaju uticaja od najranijih dana i sa velikim autoritetom, roditelji imaju glavnu ulogu u ovom procesu, ali masovni mediji poslednjih godina sve više povećavaju svoj uticaj, naročito televizija i internet. Uticaj masovnih medija na proces političke socijalizacije kao

osnovnog izvora političke informisanosti, istraživani su na uzorku komparabilnih Zapadnih zemalja, SAD, UK, Danske i Švedske,⁷⁴ 2017. godine.

Slika 3. Glavni izvor političkih informacija (izvor: audienceproject)

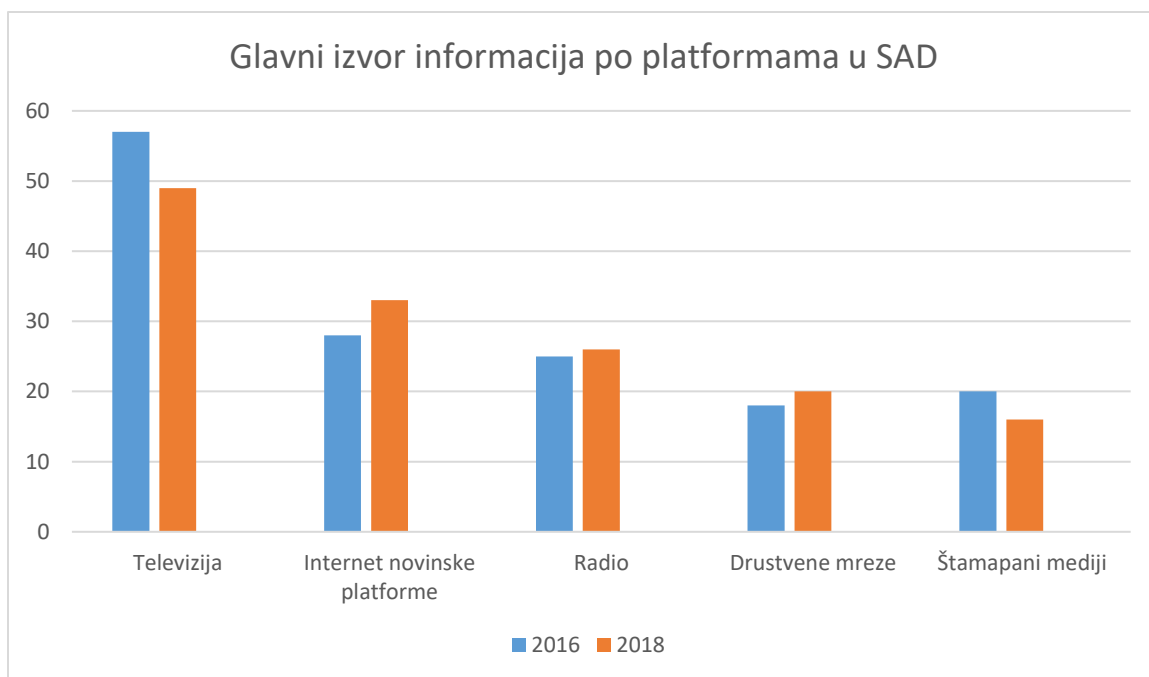
Kao i u svim drugim industrijski razvijenim zemljama i u SAD postoje mediji u javnom i privatnom vlasništvu, s tim što ovi drugi imaju daleko veći uticaj. Privatne TV i radio stanice tri puta su brojnije od javnih, sa mnogo većim udelom u gledanosti. Gotovo svi pisani mediji, novine i časopisi, kao i internet sajtovi nalaze se u privatnom vlasništvu. Država, držeći se odredaba Prvog amandamana, ne reguliše politički sadržaj štampanih medija a jedina ograničenja koja postoje određena su zakonima o kleveti i povredi ugleda. Kada su u pitanju radio i televizija, regulacija je daleko veća. Kako bi mogle da emituju svoj program, ove stanice moraju dobiti dozvolu od strane Federalne komisije za komunikacije (FCC) tako što će obezbediti određene standarde. Tako se svim kandidatima za određenu političku funkciju moraju obezbediti jednaki uslovi u pogledu mogućnosti javnog obraćanja, dužine trajanja termina, cene termina i slično.

Kao najslobodniji, prema nekima i najmanje kontrolisani izvor informacija mnogi navode Internet. Kako on ne podleže direktno zahtevima, standardima i dozvolama, ne čudi njihov uticaj kao i sve veći broj korisnika u političkoj informisanosti SAD. Brojni blogovi, portali i ideološki

⁷⁴ www.audienceproject.com

ostrlašeni sajtovi doveli su i do pojave novog termina lažnih vesti „fake news“, koje se šire velikom brzinom, gomile netačnih informacija, činjenica i glasina, koje su kao poseban fenomen istraživane naročito nakon Predsedničkih izbora 2016. godine. Iste godine, društvene mreže su preuzele poziciju od štampanih medija⁷⁵ a zajedno sa ostalim izvorima preko interneta pretenduju da preuzmu primat od televizije u budućnosti.

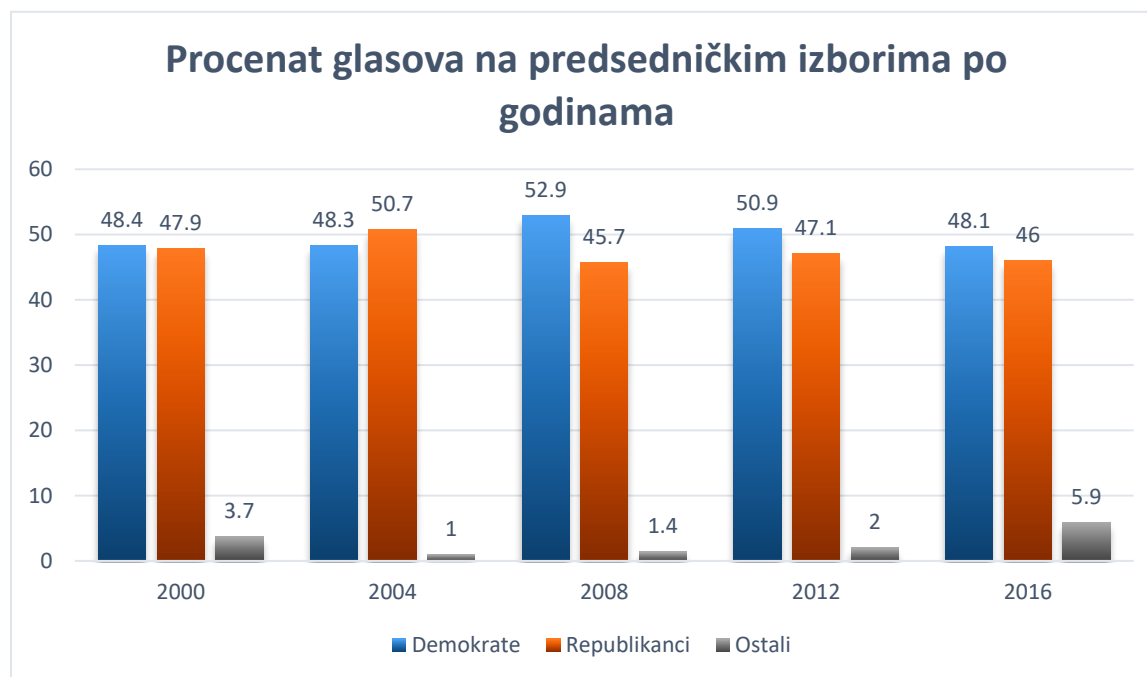
Slika 4. Glavni izvor informacija po platformama (izvor: Pew research center)

2.4. Osnovne karakteristike političkih partija u SAD

Iako to nije zvanično određeno, partijski sistem u Americi je gotovo čisto dvopartijski. U ovom sistemu dve najvažnije političke partije, demokrate i republikanci osvajaju najveći broj glasova i gotovo sve izborne funkcije i položaje. Jedan od najpoznatijih izuzetaka od ovog pravila bili su predsednički izbori 1992. godine kada je nezavisni kandidat Ros Pero osvojio gotovo 20% glasova dok su demokrata Bil Klinton i republikanac Džordž V. Buš dobili 43% odnosno 38%. Dok je na poslednjim predsedničkim izborima 2016. godine ukupant procenat svih ostalih „nezavisnih“ kan-

⁷⁵ www.pewresearch.org

didata bio oko 5%. Iz ovog razloga u poslednjih nekoliko decenija gotovo svi članovi Predstavničkog doma i Senata dolaze iz redova demokrata ili republikanaca. Sve ovo je uticalo da Sjedinjene Američke Države imaju jedan od najpoznatijih dvopartijskih sistema⁷⁶.

Slika 5. Rezultati predsedničkih izbora (izvor: Pew research center)

U periodu nakon Drugog svetskog rata, predizborne aktivnosti, koje čine kadidati svuda u svetu kako bi dobili što veći broj glasova, značajno su se promenile, a tome su naročito doprinele Sjedinjene Države. Ranije su predizborne aktivnosti uglavnom sprovodili samo partijski funkcioneri, aktivisti i volonteri. Oni su tom prilikom koristili klasične metode kao što su direktna komunikacija sa biračima, štampanje i deljenje letaka i brošura sa programom, oglasima u novinama i sl. Danas se uglavnom koriste plaćenim televizijskim reklamama, zakupljenim terminima za emisije i intervjuje, takođe, zapažen je sve veći uticaj društvenih mreža i interneta. Pored toga danas se često angažuju marketinški stručnjaci i agencije koje sprovode ispitivanje javnog mnjenja, testiraju različite strategije, formiraju tzv. „fokus grupe“. Angažuju se konsultanti i reklamne agencije koje vode računa o svim detaljima kao što su način govora, rečnik, stil oblačenja i slično, sprovode

⁷⁶ www.archives.gov

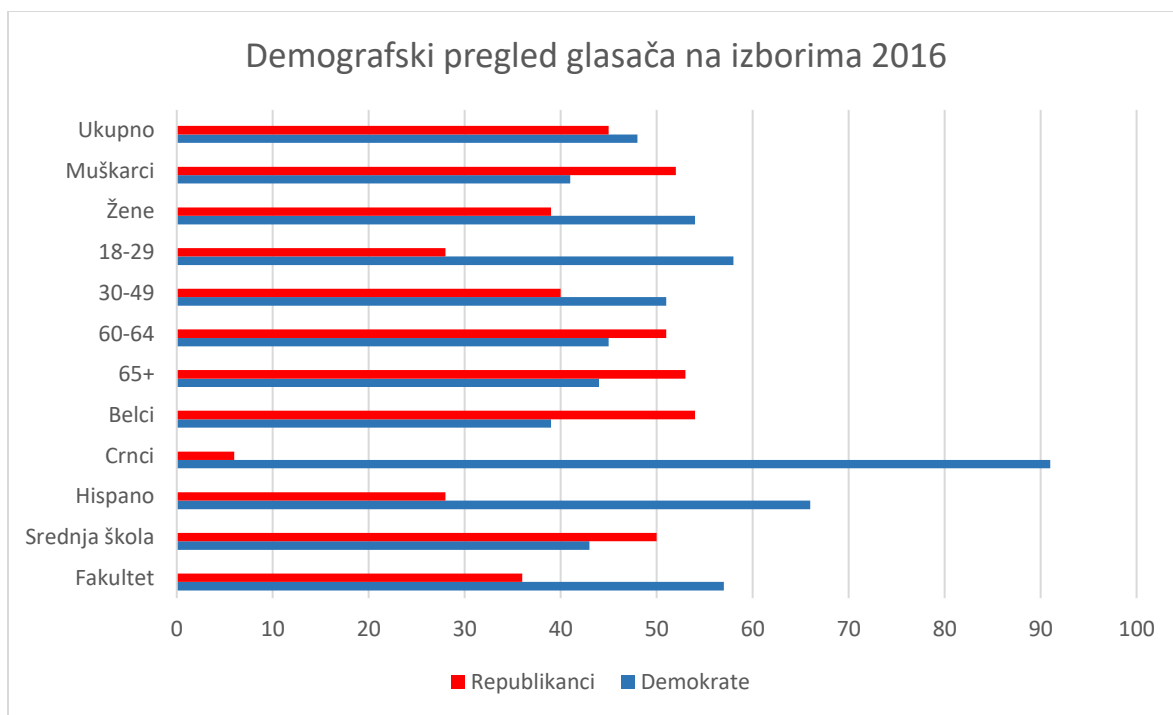
se i internet i telefonske ankete, umesto starijih „od vrata do vrata“, kako bi prikupili i kompjuterski obradili sve informacije i demografske podatke, istoriju ranijih glasanja i drugo. Takođe, treba spomenuti da su Sjedinjene Države bile prva zemlja koja je još 1960. organizovala prvu predsedničku debatu emitovanu na televiziji, a i danas predsedničke debate predstavljaju jedan od najgledanijih programa na američkim televizijama te im mnogi daju i presudni uticaj.

Kroz istoriju, razlika između predsedničkih kandidata i njihovih izbornih programa bila je veća ili manja, danas su te razlike i podele toliko velike da ih možemo nazvati oštrim i suštinskim te je došlo do polarizacije ne samo partija već i američkog društva. U poslednjih nekoliko izbornih ciklusa primećen je zaokret demokrata i njihovo pomeranje ka levici i socijal-liberalnim pozicijama dok se republikanci okreću udesno, konzervativizmu. Iako je na modernoj Američkoj političkoj sceni primećena polarizacija društva kao i u ostalim savremenim demokratijama Zapadne Evrope to ne znači da centar američkog političkog spektra ne postoji. Štaviše van striktnih partijskih okvira većina Amerikanaca sebe smatra umerenjacima, bilo da naginju malo konzervativnijim ili liberalnijim stranama.

Istorijski posmatrano klasična republikanska i demokratska uporišta su promenila svoje pozicije i danas se birači uglavnom razlikuju po polu, veri, rasi, ekonomskom položaju i sl.⁷⁷ Tako, demokrate veću podršku uživaju kod žena nego kod muškaraca, kod mlađe populacije više nego li starije, više kod manjina, pre svega latino i afroamerikanaca kao i kod ljudi sa nižim primanjima, ali i višim stepenom obrazovanja. Takođe, republikanski glasači su po pravilu religiozniji i redovno odlaze u crkvu.

---

⁷⁷ <https://www.pewresearch.org/>

Slika 6. *Demografski pregled glasača* (izvor: Pew research center)

Polarizacija između ove dve partije danas se tiče svih, od ideoloških do praktičnih pitanja. Generalno, danas se demokrate zalažu za što veću i aktivniju ulogu države u svakodnevnom životu čoveka, mnoge čak i zagovaraju stvaranje socijalističke države kao što je samoprolašeni socijaldemokrata Berni Sanders. Sa druge strane, republikanci prate stav Ronalda Regana da je velika vlada pravi problem. Demokrate se zalažu za veća budžetska izdvajanja u oblasti obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, pomoći siromašnima i beskućnicima, izgradnji državnih stanova i dr. Sa druge strane, republikanci se više bave pitanjima uplitanja države u moral, religiju, intelektualni životu, uređenje društva. Partije su podeljene po pitanjima ograničenja ili zabrane abortusa, smrtne kazne, imigracije, prava LGBT zajednica, rata, kontrole posedovanja i trgovine oružjem, terorizma, klimatskih promena, visine poreza i mnogih drugih.

Kreiranje politika i donošenje odluka u SAD je određeno ustavnim okvirima. Autori Ustava iz Filadelfije želeli su da stvore jak i efikasan ustav koji neće biti zloupotrebljavan, jer ljudima, kao nesavršenim bićima poverava se velika vlast i koncentracija moći. Tako je određeno da je glavni cilj vlasti da „svakom pojedincu obezbedi bogomdano pravo na život, slobodu i težnju ka sreći.“⁷⁸ Najbolji način da vlast bude dovoljno jaka, ali ne i previše moćna da bi bila zloupotrebljena

⁷⁸ Deklaracija nezavisnosti SAD <https://www.archives.gov/founding-docs>

jeste da se ona podeli odnosno ograniči. Vlast je podeljena na federalnu i državne vlade, brojne agencije i komisije. Sa tako podeljenom vlašću na brojne delove, osiguralo se da niko ne može da preuzme potpunu kontrolu i zloupotrebi je, odnosno da svoje interese ostvari na uštrb drugih. Ovo je, međutim, stvorilo i političko-pravna ograničenja u kojim jedan deo vlasti blokira drugi u donošenju odluka. Takođe, mnogi tvrde da je potrebno mnogo više vremena kako bi se usaglašavanjem interesa i moći nešto postiglo odnosno donela odluka. Kako bi prevazišli nesuglasice, američki politički život je na brojne i često živopisne načine pronalazio sredstva da ih prevazđe. Još je Aleksis de Tokvil napisao „ni u čemu se nikad nisam više divio, zdravom razumu i praktičnoj inteligenciji Amerikanaca nego u tome kako izlaze na kraj sa bezbrojnim teškoćama koje proizilaze iz njihovog saveznog ustava“⁷⁹. Tokvil, takođe, uočava načine na koji su Amerikanci razradili načine kako bi sproveli politiku bez obzira na brojne prepreke koje im postavlja ustavni sistem. Tokom istorije, odluke su donošene na različite načine, što kroz pregovore i dogovore, tako i kroz stvaranje *ad hoc* interesnih koalicija, bilo da se radi o nižim državnim službenicima, članovima Kongresa, rukovodiocima, političkim savetnicima u vladi pa sve do kompromisa koje su morali da prave i sami predsednici.

---

⁷⁹ A. Tokvil, *O demokratiji u Americi*, Novi Sad, 2002, str.156

Zaključak

Politika i politička kultura u Sjedinjenim Državama, danas, utiču na živote čitavog sveta, više nego bilo koje druge zemlje. SAD danas imaju položaj najmoćnije države sveta; samoproglašeni su lideri tzv „demokratskog sveta“ i „izvoznici“ demokratske političke i pravne kulture. Kako bi stekle svoju nezavisnost, SAD su morale da savladaju niz problema u svojoj borbi, pre svega, u odnosima sa Velikom Britanijom 1783. godine, kao i mnoge druge države koje su se sa sličnim problemima suočile nakon dobijanja nezavisnosti 1945. Zbog toga se često o Sjedinjenim Državama istovremeno govori kao o „mladoj državi“ ali i „staroj demokratiji“. Iako, praktično, ovo nije stara država kao recimo Francuska, Japan ili Kina, Sjedinjene Američke države imaju najstariji pisani ustav na svetu koji je još na snazi. Stoga mnogi, s pravom tvrde kako su Sjedinjene Države uspostavile modernu demokratiju, mnogo ranije od ostalih država i formirale moderni politički život, sa Demokratskom partijom kao najstarijom aktivnom političkom partijom na svetu.

Sjedinjene Američke države su sve do kraja XIX veka vodile relativno izolacionističku spoljnu politiku, ovo se prema pojedinim autorima menja od Špansko-američkog rata 1888. i američkim kasnim ulaskom u Prvi svetski rat kada ona postaje jedan od glavnih igrača na međunarodnoj političkoj sceni. U periodu nakon Drugog svetskog rata pa sve do 1990. za vreme „hladnog rata“, Sjedinjene Države staju na čelo demokratskih i kapitalističkih zemalja nasuprot Sovjetskom Savezu i njegovim saveznicima. Hladnoratovska borba je trajala sve do 90-ih godina kada se Sovjetski Savez i formalno raspao a Sjedinjene Države postale jedina super sila sveta. One su ovaj položaj zadržale i na početku novog milenijuma mada su danas sve glasnjiji zagovornici novog svetskog međunarodnog poretka raspodele snaga i stvaranja multipolarnog sveta.

Američki tip federalizma nastao je kao institucionalni kompromis koji je kreirao dva relativno autonomna nivoa vlasti, svaki izabran od naroda i svaki sa svojim nadležnostima. Samo ustrojstvo države određeno je pisanim ustavom koji se ne može menjati. Njegove dopune učinjenje su sa 27 amandmana a koji predstavljaju rezultat dugog i teškog procesa. Za njihovo usvajanje potrebna je 2/3 većina u oba doma Kongresa. Ovako određena većina predstavlja osiguranje da će svaka dopuna ustava biti rezultat kompromisa i saglasnosti, široke podrške od strane naroda i Kongresa.

Američka pravna i politička tradicija sadrži nekoliko karakteristika koje se izvode iz njihove istorijske i savremene prakse. Prvo, odvojenost i jasno razlikovanje društvenih podsistema i institucija koje imaju posebne i izdvojene uloge. Drugo, pravo i institucije države su nezavisne u odnosu na moć, posebno uravnoteženih ovlašćenja i nadležnosti kako ne horizontalnom tako ina vertikalnom nivou organizacije države i društva. Pored horizontalne, u SAD je najviše primenjena doktrina vertikalne podele i ravnoteže vlasti i moći. Dostupnost vlasti se ostvaruje preko lokalne vlasti jer ona predstavlja najneposredniji dodir i komunikaciju građana sa državnim vlašću. Treće, pravna i politička kultura SAD je homogena a ne fragmentarana, a posebno se izražava u postojanju sistemskog identiteta građana odnosno saglasnosti oko osnovnih društvenih, političkih i pravnih vrednosti. Stabilnost američkog političkog i pravnog sistema proizilazi iz vrednosti i normi građanskog društva jer postoji velika podudarnost između institucija države i kulture društva. Uticaj osnovnih vrednosti, oko kojih postoji konsenzus društva određuje istrajnost, fleksibilnost i auto-prilagodljivost sistema institucija SAD. Četvrto, danas je sve učestalija konvergencija anglo-saksonskog (precedentnog) i kontinentalno-evropskog (zakonskog prava), pa je stoga, izučavanje pravne tradicije precedentnog prava značajno kao korektiv odnosno dopuna kodifikovanog prava. Peto, vrednosti slobode mišljenja i delovanja utiču na responzivnost i senzibilnost institucija u odnosu na liberalno američko društvo. Funkcionisanje i delovanje političkih zajednica, grupa i udruženja imaju osnovni cilj zaštitu i ostvarivanje individualnih, grupnih i opštih interesa. Šesto, otvorenost američkog društva izražava se u tome da prihvati različitost, ali i izvrši asimilaciju imigranata kao gravitaciona sila koja privlači veliki broj ljudi u ovo društvo i dan danas. Sedmo, kontroverze američkog sistema izražavaju se kao netolerantnost i netrpeljivost prema drugačijem načinu života koji je suprotan američkom, sve češća ograničenost prava i sloboda imperativima državnog poretka, pretenzija na globalnu premoć u ostvarivanju interesa.

Literatura

- Aleksandar Hamilton, Džejms Medison, Džon Džej, *Federalistički spsis*, Beograd 1981. Radnička štampa
- Aleksis Tokvil, *O demokratiji u Americi*, Novi Sad, 2002, IK Zorana Stojanovića
- Budimir P. Košutić *Uvod u velike pravne sisteme današnjice*, Beograd 2008. Pravni fakultet Beograd
- Frank R. Baumgartner, Jeffrey M. Berry, Marie Hojnacki, Beth L. Leech, David C. Kimbal „*Lobbying and Policy Change*“ Chicago, 2009, The University of Chicago Press
- Gabriel A. Almond, Russell J. Dalton, G. Bingham J. Powell, Kaare Strom, *Komparativna politika danas: Svjetski pregled*, Zagreb, 2018, Mate
- Gabriel A. Almond, Sideny. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nation*, London 1963. Sage
- Glen Krutz, Sylvie Waskiewicz, *American Government*, Suwanee, 2017, 12th Media Services
- Irene Thompson, *Culture Wars and Enduring American Dilemmas*, Michigan, 2010, University of Michigan Press
- Jack N. Rakove, *Judicial Power in the Constitutional Theory of James Madison*, Williamsburg, 2002, William & Mary Law Review
- John R. Vile *The Constitutional Convention of 1787: A Comprehensive Encyclopedia of America's Founding*, 2005, Abc-Clio
- Lewis H. Kimmel *Federal Budget and Fiscal Policy: 1789-1958*, Washington D.C., 1959, Brookings Institution
- Marshall J. Breger, Gary J. Edles, *Independent Agencies in the United States: Law, Structure, and Politics*, Oxford, 2015, Oxford University Press
- Milan Petrović *Autorizovana predavanja iz predmeta Veliki pravni sistemi*, Niš, 2009, Centar za publikacije Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu
- Miodrag Jovičić *Veliki ustavni sistemi*, Beograd, 1984, SM Beograd
- Nenad A. Vasić, *Uvod u lobiranje-Propedeutika nauke o lobiranju*, Beograd, 2015, NeoPress Publishing
- Robert A. Dahi, *Politics, Economics, Welfare*, New Jersey, 1976, Transaction Publisher
- Roger Chapman, *Culture Wars: An Encyclopedia of Issues, Viewpoints and Voices Vol.1*, New York 2010. M.E. Sharpe,
- Roger Chapman, *Culture Wars: An Encyclopedia of Issues, Viewpoints, and Voices Vol.2* Abingdon, 2009, Routhledge
- Slaviša Kovačević, Dragan Čorbić, *Politički sistem*, Niš, 2014, Centar za publikacije Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu

Srđan Šarkić, Dragoljub Popović, *Veliki pravni sistemi i kodifikacije*, Beograd, 2005, Draganić
Valerie Heitshusen, *Change and Lobbying*, Chicago, 2009, University of Chicago Press
Vučina Vasović, *Savremene Demokratije*, Beograd, 2012, Službeni Glasnik Beograd
William O. Douglas *We the Judges*, New York, 1956, Doubleday & Company

Ostala istraživačka građa

Akti

Povelja o pravima - <https://billofrightsintstitute.org/founding-documents/bill-of-rights/>
US Constitution <https://constitutionus.com/>
Ustav SAD http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf
Ugovor o Konfederaciji i stalnoj uniji <http://www.ushistory.org/documents/confederation.htm>
Deklaracija o Nezavisnosti
Marbury v. Madison <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/5/137>
Hylton v. US <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/3/171.html>
Vrhovni sud SAD
<https://www.supremecourt.gov/about/justicecaseload.aspx>
<https://www.supremecourt.gov/about/institution.pdf>
<https://www.supremecourt.gov/about/constitutional.pdf>
Federalni sudovi
https://www.fjc.gov/history/landmark_15_txt.html
Nacionalna fondacija poreskih obveznika
<https://www.ntu.org/foundation/tax-page/salaries-for-members-of-congress-supreme-court-justices-and-the-president>
Istraživačke agencije
www.pewresearch.org
<https://www.axios.com/supreme-court-justices-ideology-52ed3cad-fcff-4467-a336-8bec2e6e36d4.html>
www.audienceproject.com
<https://www.opensecrets.org>
https://ballotpedia.org/United_States_House_of_Representatives
Senat SAD
<https://www.judiciary.senate.gov/about/members>
<https://www.senate.gov/committees/index.htm>
<https://www.senate.gov/CRSPubs/312b4df4-9797-41bf-b623-a8087cc91d74.pdf>
Sud SAD
https://www.uscourts.gov/understand03/content_5_0.html
<https://www.uscourts.gov/about-federal-courts/court-role-and-structure>
Advokatska komora SAD
https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/resources/judicial_ethics_regulation
Biro sudske statistike

<https://www.bjs.gov/index.cfm?ty=tp&tid=26>
Zavod za statistiku rada

<https://www.bls.gov/careeroutlook/2014/article/mobile/federal-work-part-1.htm>
Centar za ustavna istraživanja

<https://constitutioncenter.org/interactive-constitution/articles/article-ii/article-ii-annenberg/interp/19>
Predstavnički Dom SAD

<https://www.house.gov/leadership>
Nacionalna arhiva SAD

<https://www.archives.gov/founding-docs>
Organizacija za Američku istoriju

<http://www.ushistory.org/documents/pledge.htm>
<http://www.ushistory.org/documents/pledge.htm>

<https://www.u-s-history.com/pages/h411.html>
Biro za statistiku

<https://www.census.gov/library/visualizations/interactive/population-increase-2018.html>
Nacionalni muzej Američke istorije

<https://americanhistory.si.edu/brown/history/1-segregated/jim-crow.html>
<https://americanhistory.si.edu/brown/history/1-segregated/separate-but-equal.html>

Govor Martin Luter King

<https://www.usconstitution.net/dream.html>
Wašington inaguracioni govor
Washington's Inaugural Address of 1789, National Archives Trust Fund Board.

Govor FDR Arhiv i Muzej

<https://www.fdrlibrary.org/hu/four-freedoms>
Kejmbriđ rečnik

Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus, Cambridge University Press
Britanika rečnik

<https://www.britannica.com/topic/lobbying>

Sažetak

Rad predstavlja istraživanje američke pravne i političke kulture i prati njen razvoj kroz istoriju, njene osnovne društvene, idejne, ideološke i kulturno-političke korene. Od prvih pravnih akata koji su postavili temelje države Ustava i Deklaracije nezavisnosti do društvenih, socijalnih i političkih podela danas. U radu se ukazuje na duboki raskorak koji postoji između ideja slobode, pravde, prava čoveka i jednakosti ljudi, sa jedne strane, i rasne, socijalne, ekonomske i druge vrste diskriminacije koje su duboko ukorenjene u američkom društvu, s druge strane.

Cilj istraživanja je naučni i društveni. Naučni cilj istraživanja je naučna deskripcija, sistematizacija postojećih saznanja i kontekstualizacija pojedinih vrednosti i standarda političke i pravne kulture SAD. Društveni cilj istraživanja je utvrđivanje položaja, karaktera i suštine američkog građanskog društva, njegovog pravnog, političkog sistema, socio-kulturnih obrazaca i njegov direktan uticaj na ostatak sveta.

U radu su korišćene opšte, naučne i teorijske metode, a posebno poseban pravni metod, uz komplementarnu upotrebu komparativnog, sociološkog, aksiološkog, politikološkog, dijalektičkog i kritičkog metoda. Što se tiče istraživačkih tehnika, u radu će biti korišćena analiza sadržaja kako naučne literature, tako i pravnih dokumenata.

Kako je prethodno navedeno u Uvodu, rad je podeljen na tri dela. U prvom se opisuje ideja nastanka SAD i njenih prvih institucija, pravnog i političkog sistema. Primenom istorijsko-komparativnog metoda prati se razvoj države od prvih evropskih kolonija i naseobina na Američkom kontinentu, do formiranja prvih oblika uređene političke zajednice, konfederacije a zatim i federacije; donošenje prvih pravnih akata i Ustava kome se posvećuje posebna pažnja, ukazuje se na okolnosti koje su prethodile njegovom donošenju okvir koji je on postavio za formiranje SAD, glavnih organa i institucija, kao i uređivanje odnosa među njima.

U drugom delu rada istražuju se glavne političke i pravne institucije SAD, kao i odnos među njima koji je uspostavljen sistemom „kočnica i ravnoteže“. Koja su to ovlašćenja njima poverena i kakva je njihova unutrašnja organizacija, pre svega Kongresa, kao glavnog predstavnika zakonodavne grane vlasti, predsednika i njegovog kabineta kao izvršne grane i Vrhovnog suda kao nosioca sudske grane vlasti u SAD.

U trećem delu opisuje se politička kultura, osnovi pravnog sistema SAD, osnovna prava čoveka i borba za njihovo ostvarenje. Uočavanje dubokog raskoraka između ideja slobode, prava čoveka i jednakosti svih ljudi. Izborna prava kojima se na neposredan način utiče na formiranje političkog života u SAD odnosno vrši izbor političkih predstavnika. Navode se glavne vrednosti na kojima se zasniva američko društvo, politička kultura i uticaj strukture stanovništva odnosno njegove šarenolikosti na formiranje „američke nacije“. Američko društvo u velikoj meri nije u saglasnosti sa vrednostima i mitološkim narativnom na kojem počiva zvanična predstava o SAD. U radu se posebno nalitizira proces političke socijalizacije, uticaj medija i glavni izvori informacija, njihova zloupotreba, kao i osnovne karakteristike političkih partija i izbornog procesa.

Možemo zaključiti da su Sjedinjene Američke Države danas glavni politički činilac na međunarodnoj političkoj sceni. Njene kulturne obrasce i modele ponašanja prati ostatak sveta. Na njen tip federalizma i ustavno uređenje ugledaju se mnogi, a prava građana i vrednosti na kojima se njeno društvo zasniva su cilj kome teže. Prednost američkog tipa federalizma je i distribucija u procesu donošenja odluka koji je efikasan na ovako velikim geografskim oblastima. On promovira donošenje odluka i razvoj subkulture unutar saveznih država, i omogućava državama da budu u funkciji inkubatora novih politika i društvenih procesa.

Ključne reči: Sjedinjene Američke Države, Pravo, Politička kultura, Vrednosti, Institucije.

Abstract

Legal and political culture of the United States of America

The paper presents an exploration of American legal and political culture and traces its development throughout history, its basic social, ideological and cultural-political roots. From the first legal acts that laid the foundations of the state, the Constitution and the Declaration of Independence to the social and political divisions today. Pointing to the deep divide between the ideas of freedom, justice, human rights and equality of people on the one hand and racial, sociological, economic and other kinds of discrimination that are deeply rooted in American society on the other.

The aim of the research is scientific and social. The scientific goal of the research is the scientific description, systematization of existing knowledge and contextualization of individual values and standards of US political and legal culture. The social aim of the research is to determine the position, character and essence of American civil society, its legal, political system, socio-cultural patterns, and its direct impact on the rest of the world.

The paper will use general, scientific and theoretical methods, and in particular a specific legal method, with the complementary use of comparative, sociological, axiological, political, dialectical and critical methods. As for research techniques, the paper will use content analysis of both scientific literature and legal documents.

As noted earlier in the Introduction, the paper is divided into three parts. The first describes the idea of the emergence of the US, of its first institutions, the legal and political system. The historical-comparative method follows the development of the country from the first European colonies and settlements on the American continent to the formation of the first forms of a regulated political community, a confederation and then a federation; the enactment of the first legal acts and the Constitution, which is given particular attention, points to the prerequisites that preceded its enactment and the framework it sets for the formation of the United States, development of major organs and institutions, and the regulation of relations between them. The second part examines the major US political and legal institutions, as well as the relationship between them, which is established by the system of "checks and balance". What are the powers vested in them and what is their internal organization. Above all Congress, as the chief representative of the legislative branch of government, the president and his cabinet as the executive branch, and the Supreme

Court as the holder of the judicial branch of power in the United States. The third part describes the political culture, the foundations of the US legal system, basic human rights and the struggle to achieve them. Noticing the deep divide between the ideas of freedom, human rights and the equality of all people. Election rights that directly influence the formation of political life in the United States, that is, elect political representatives. The main values of American society, political culture and the influence of the composition of the population and its colorfulness on the formation of the "American nation" are stated. American society is largely inconsistent with the values and mythological narrative on which the official premise of the United States rests. Political socialization, the influence of the media, the source of information and their misuse, the basic characteristics of political parties and the electoral process.

We can conclude that the United States is today a major political factor in the international political arena. Its cultural patterns and behaviors are being followed by the rest of the world. Its federalism and constitutional order are widely respected by many, and the citizen's rights and values on which her society is based are the goal they aspire to. The advantage of US-type federalism and distribution in a decision-making process that is effective in such large geographical areas. It promotes decision making and the development of subcultures within states. It enables states to function as incubators for new policies and social processes.

Keywords: United States, Law, Political Culture, Values, Institutions;

Biografija

Kandidat, Marko Stefanović je rođen 05.10.1990. godine u Nišu, gde je završio osnovnu školu „Dositej Obradović“ i srednju „Pravno- poslovnu“ školu smer pravni tehničar kao odličan učenik. Pravni fakultet u Nišu upisao je školske 2009/2010 godine. Diplomirao je 2018. Iste godine upisuje Master akademske studije prava na opštem smeru, uži pravno-teorijski modul.

Ponosni je član G.O. Crvenog krsta Niš od 2005. godine. Tokom svog volonterskog i stručnog ustavršavanja, a u saradnji sa domaćim i međunarodnim organizacijama, učestvovao je na više seminara i obuka u oblastima: *Međunarodnog humanitarnog prava; Kampa za operativne menadžere; Programa humanih vrednosti; Borbe protiv trgovine ljudima; Mladi lideri Srbije – Komunikacija i pregovaranje; Uloga civilnog društva u tranzicionoj pravdi*. Na osnovu njih je savladao veštine držanja edukativnih radionica u osnovnim i srednjim školama u jugoistočnoj Srbiji, vođenja i upravljanja seminarima i kampovima, pisanja i sprovođenja projekata

Bio je osnivač i član „Asocijacije mladih za jednakost“ u okviru koje je pisao i učestvovao u realizaciji nekoliko domaćih i međunarodnih projekata. Kao član ELSA, organizacije na Pravnom fakultetu u Nišu, učestvovao je u sprovođenju seminara „Tranziciona pravda i ravnopravnost: suočavanje s prošlošću i zamišljanje budućnosti“.

Trenutno je zaposlen u advokatskoj kancelariji „Stepić“

Od stranih jezika govori Engleski, služi se Ruskim.